

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF AAN DE BROUWERIJSTRAAT 49-59 TE KORTENBERG

VERSLAG VAN RESULTATEN

ABO Archeologische Rapporten 453

Rapport opgemaakt door: Maarten Praet

Derbystraat 51

9051 Gent

juli 2017

Dossiernr. 21722.R.01

Projectcode OE: 2017E124

Gent

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan de Brouwerijstraat 49-59 te Kortenberg

Auteurs

Maarten Praet en Jan Coenaerts

Projectnummer

- 21721 (intern)
- 2017E124 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Gent, juni 2017

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 453

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	08/06/2017	Interne draft
v1	12/06/2017	Externe draft / definitieve versie
v2	03/07/2017	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Jan Coenaerts
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Jan Coenaerts
Director	Didier Reyns/Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 1	Verslag van Resultaten	7
1	Inleiding	7
1.1	Thesaurus	7
1.2	Administratieve gegevens	7
1.3	Doel van het onderzoek	8
1.4	Aanleiding van het onderzoek	8
1.5	Afbakening onderzoeksgebied	8
1.6	Onderzoeksstrategie	10
2	Aard van de bedreiging	11
2.1	Huidige situatie	11
2.2	Toekomstige situatie	12
3	Assessmentrapport: Landschappelijke analyse	15
3.1	Topografische situering	15
3.2	Bodemkundige situering	19
4	Assessmentrapport: archeologische voorkennis	26
4.1	Inventarissen onroerend erfgoed	27
4.2	Cartografische Bronnen	32
4.3	Recente landschapsveranderingen	36
5	Besluit (Verslag van resultaten)	38
5.1	Interpretatie en datering	38
5.2	Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering	38
5.3	Samenvatting	39
6	Kwaliteitscontrole en ondertekening	40
7	Bibliografie	41
7.1	Literaire bronnen	41
8	Bijlage	42

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Ligging studiegebied. Orthofotomozaïek (grootschalige winteropnamen, kleur 2013-2015) met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)	9
Figuur 2: Ligging studiegebied. GRB met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)	9
Figuur 3: Kadasterplan met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: CadGIS 2017).....	10
Figuur 4: Huidige situatie - Orthofotomozaïek (grootschalige winteropnamen, kleur 2013-2015) met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)	11
Figuur 5: Toekomstige situatie gebaseerd op plannen van de opdrachtgever aangeduid op het GRB (Geopunt 2017)	12
Figuur 6: Situatieschets van de geplande werken (opdrachtgever 2017)	13
Figuur 7: Bouwplannen van het nieuwbouwproject (opdrachtgever 2017).....	14
Figuur 9: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met hoogteprofiel van het studiegebied volgens een noord-zuid-as (rood) (bron: Geopunt 2017).....	16
Figuur 10: Hoogteprofiel volgens een west-oost-as met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2017).....	16
Figuur 11: Hoogteprofiel volgens een noord-zuid-as (Geopunt 2017).....	17
Figuur 12: DTM (1m) met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017).....	17
Figuur 13: Hillshade (afgeleid van DTM 1m) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017)	18
Figuur 14: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:20.000) met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)	19
Figuur 15: Boorplan ter hoogte van het studiegebied uitgevoerd door ABO nv in 2012 (ABO nv 2012)	20
Figuur 16: Boring uitgevoerd door ABO nv in 2012 (ABO nv 2012)	20
Figuur 17: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (bron: Geopunt 2017)	21
Figuur 18: Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:200000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017).....	22
Figuur 19: Gedigitaliseerde tertiairgeologische kaart (1:50000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)	23
Figuur 20: Bodemerosiekaart op perceelsniveau met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017)	24
Figuur 21: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017) .	25
Figuur 23: Bouwkundig erfgoed binnen een straal van 500m	27
Figuur 24: Tabel met de locatie van het bouwkundig erfgoed in de regio (< 500m)	27
Figuur 25: Beschermd monumenten binnen een straal van 500m	28
Figuur 26: Overzicht van de beschermde monumenten binnen een straal van 500m	28
Figuur 27: Beschermd stadsgezichten binnen een straal van 500m.....	29
Figuur 28: Overzicht van de beschermde stads- en dorpsgezichten binnen een straal van 500m	29
Figuur 29: Alle CAI-meldingen binnen een straal van 500m.....	30
Figuur 30: Overzichtstabel CAI binnen een straal van 200m	30
Figuur 31: De abdij van Kortenbergh weergegeven op de Sanderuskaart (ca. 1659)	31
Figuur 32: De abdij van Kortenbergh in de huidige situatie (Erfgoedhuis Kortenbergh vzw, 2017).	31
Figuur 32: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)	33

Figuur 33: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)	34
Figuur 34: Vandermaelenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017) ...	35
Figuur 35: Orthofoto (1971-panchromatisch) met aanduiding van het studiegebied (rood) (Geopunt 2017)	36
Figuur 36: Orthofoto (1979-1990) met aanduiding van het studiegebied (rood) (Geopunt 2017)	37
Figuur 37: Orthofotomozaïek (grootschalige winteropnamen, kleur 2013-2015) met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)	37

VERSLAG VAN RESULTATEN

---

1 INLEIDING

1.1 THESAURUS

Bureauonderzoek, Kortenberg, abdij van Kortenberg, Brouwerijstraat

1.2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2017E124
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO nv
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/000167
Naam + adres onderzoeksgebied	
- straat + nr.:	Brouwerijstraat 49-65 (oneven)
- postcode :	3070
- fusiegemeente :	Kortenberg
- land :	België
Lambertcoördinaten (EPSG:31370)	
Kadaster	
- Gemeente :	Kortenberg
- Afdeling :	1
- Sectie :	B
- Percelen :	B172h ⁵ ; B172m ⁵ ; B172z ⁵ ; B172t ³ ; B172a ⁶ ; B167w; B172v ² ; B167e ²
Onderzoekstermijn	Juni 2017
Thesauri	Bureauonderzoek, Kortenberg, Brouwerijstraat, abdij van Kortenberg

1.3 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van de archeologienota is nagaan in hoeverre het archeologisch archief dat potentieel aanwezig is op een terrein is bedreigd door een nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek heeft drie objectieven. Ten eerste wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Daarnaast wordt nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische resten. Ten derde wordt nagegaan wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze resten.

De gegevens voor deze analyse worden gehaald uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten in combinatie met de plannen geleverd door de opdrachtgever. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek; in situ bewaring of vrijgave van het terrein.

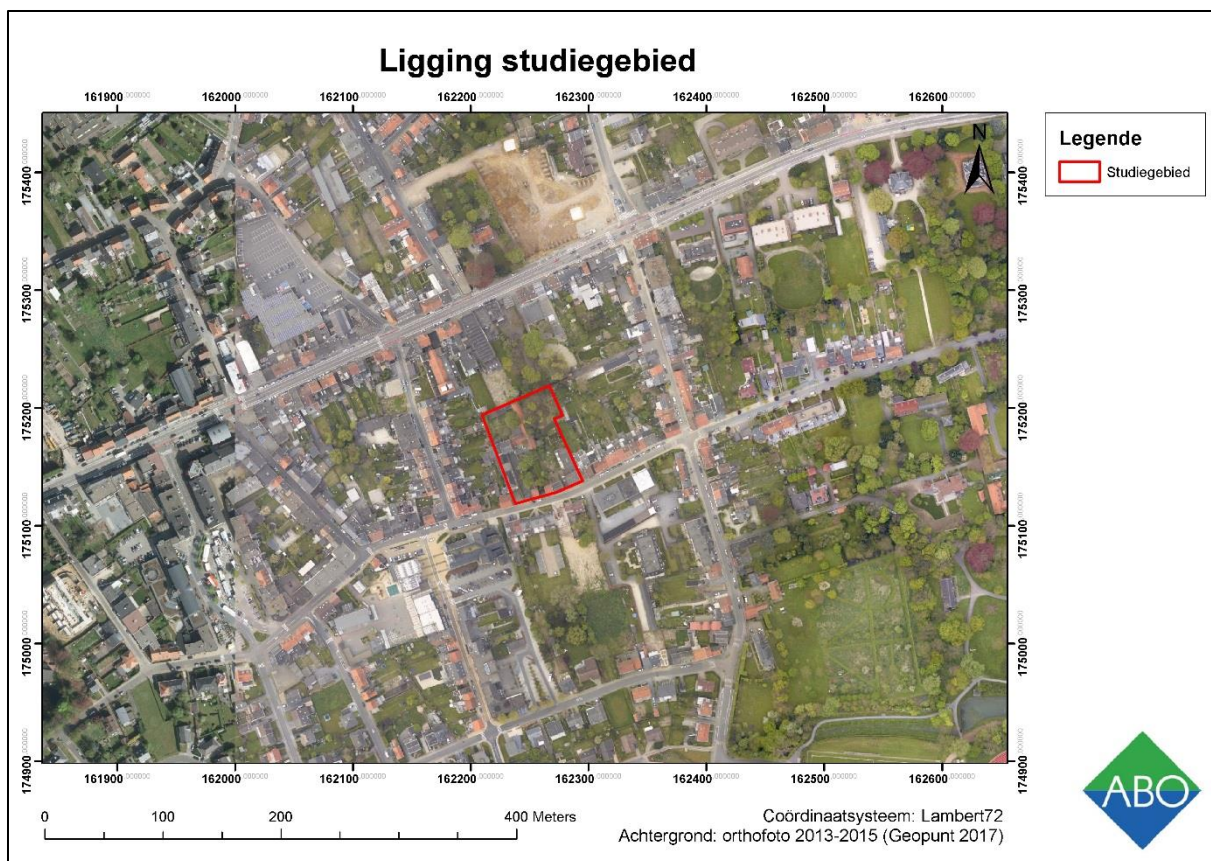
1.4 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de opdrachtgever naar aanleiding van een nieuwbouwproject met ondergrondse garage aan de Brouwerijstraat 49-65 te Kortenberg. Doordat de oppervlakte van de percelen waarop deze ingreep betrekking heeft de grens van 3.000m² overschrijdt en de ingreep in de bodem de grens van 1.000m² overschrijdt buiten een archeologische zone, moet er in het kader van het nieuwe Onroerend Erfgoeddecreet voorafgaand aan een bouwvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet). Hierbij wordt bijgevolg een archeologienota opgemaakt op basis van bureauonderzoek.

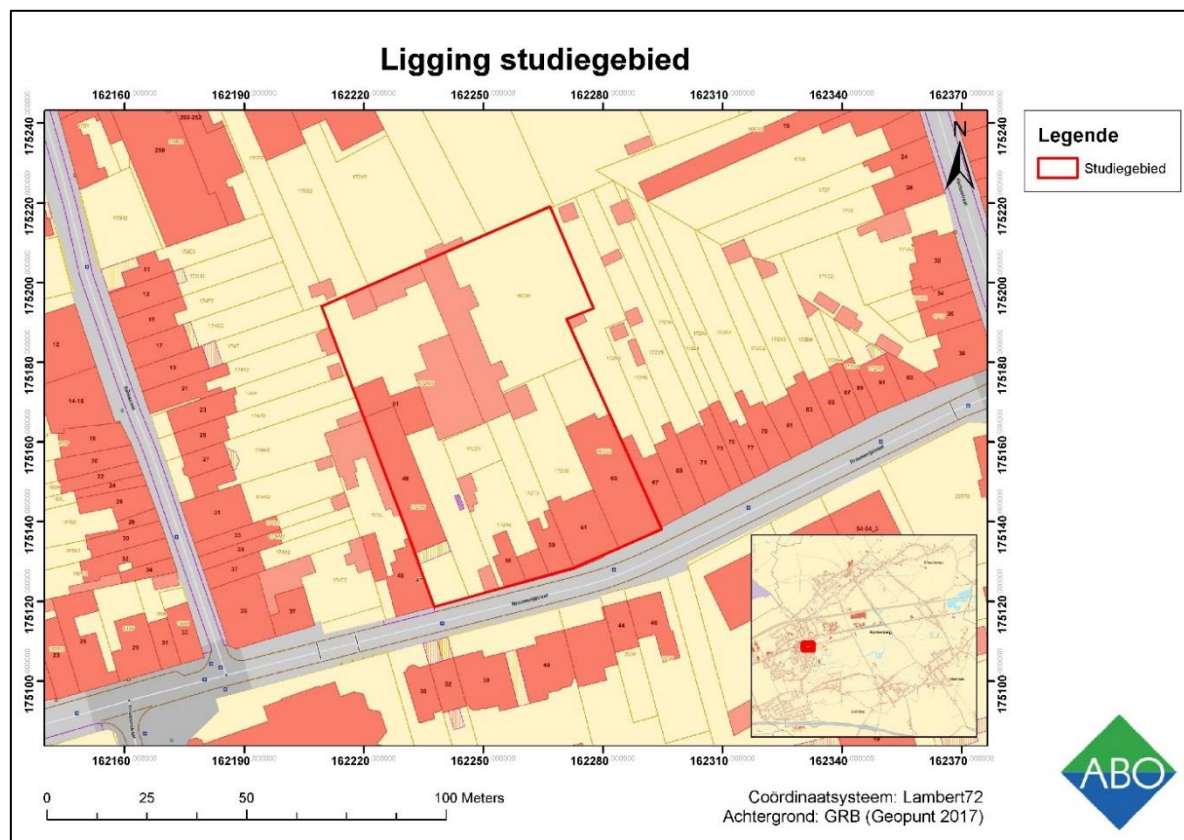
1.5 AFBAKENING ONDERZOEKSGBIED

De afbakening van het studiegebied stemt overeen met de perceelgrenzen waarop de geplande werken zullen plaatsvinden. Dit zijn de percelen B172h⁵; B172m⁵; B172z⁵; B172t³; B172a⁶.

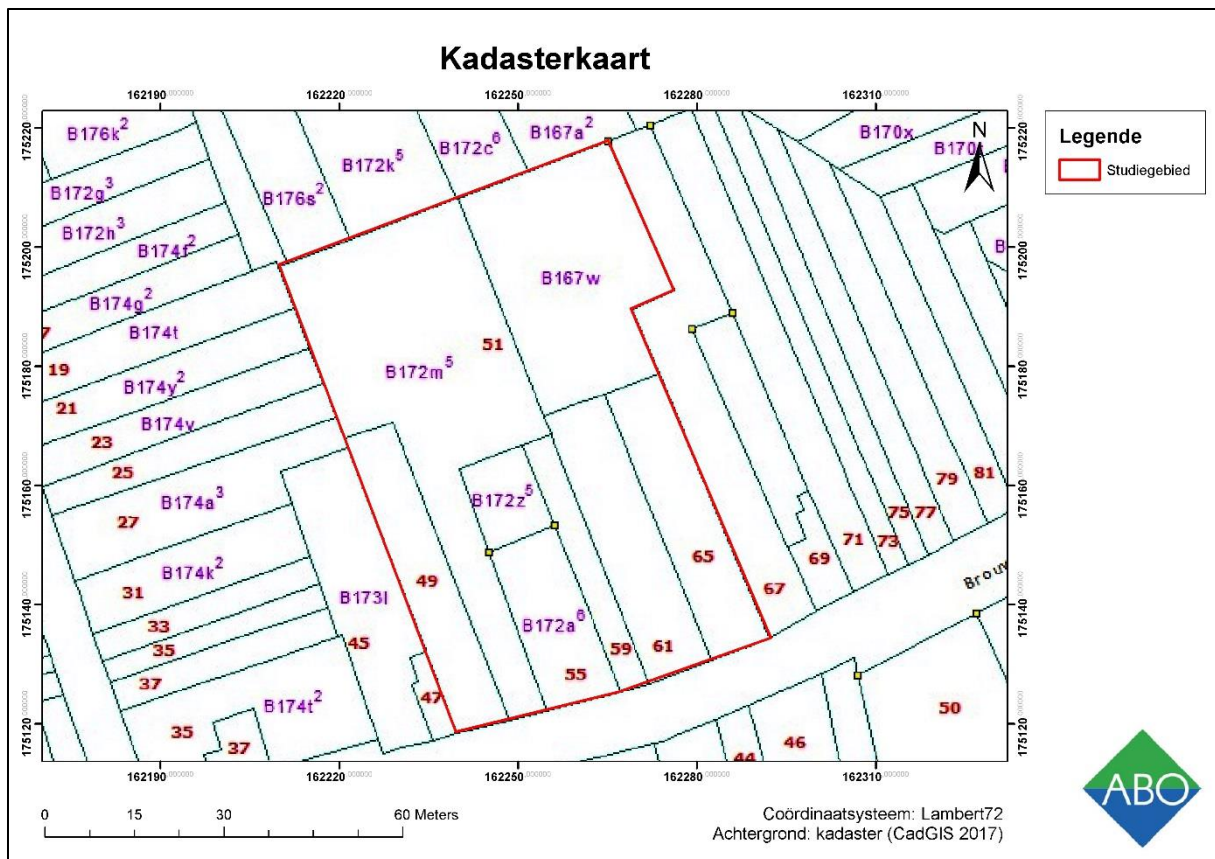

Figuur 1: Ligging studiegebied. Orthofotomozaïek (grootschalige winteropnamen, kleur 2013-2015) met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)

Figuur 2: Ligging studiegebied. GRB met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)

Figuur 3: Kadasterplan met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: CadGIS 2017)

1.6 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

- 1) Een analyse van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hfst. 3). Hiervoor werden zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.¹
- 2) Een analyse van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geven inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hfst. 4). Hierbij werden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken teneinde de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

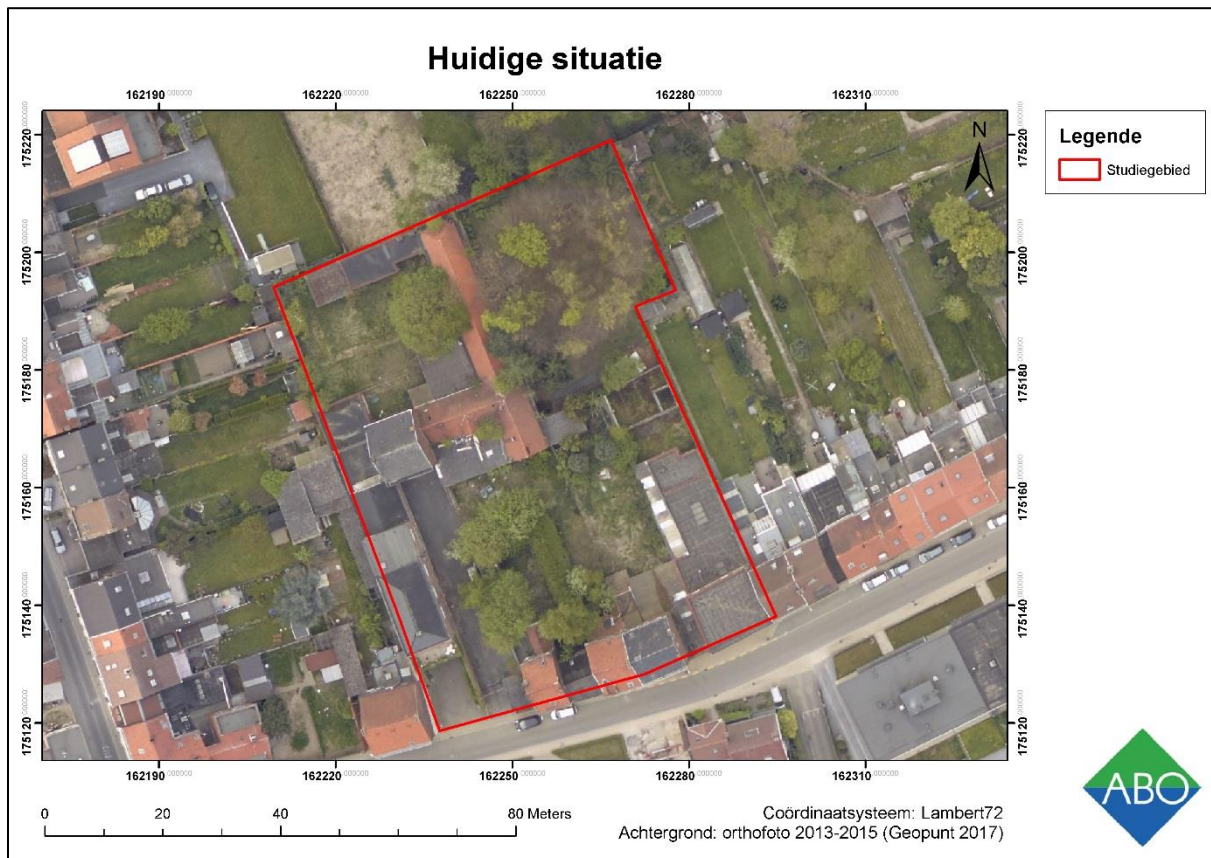
¹ Wij danken Walter Sevenants (Archeologische Werkgroep Kortenbergh) voor zijn advies.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

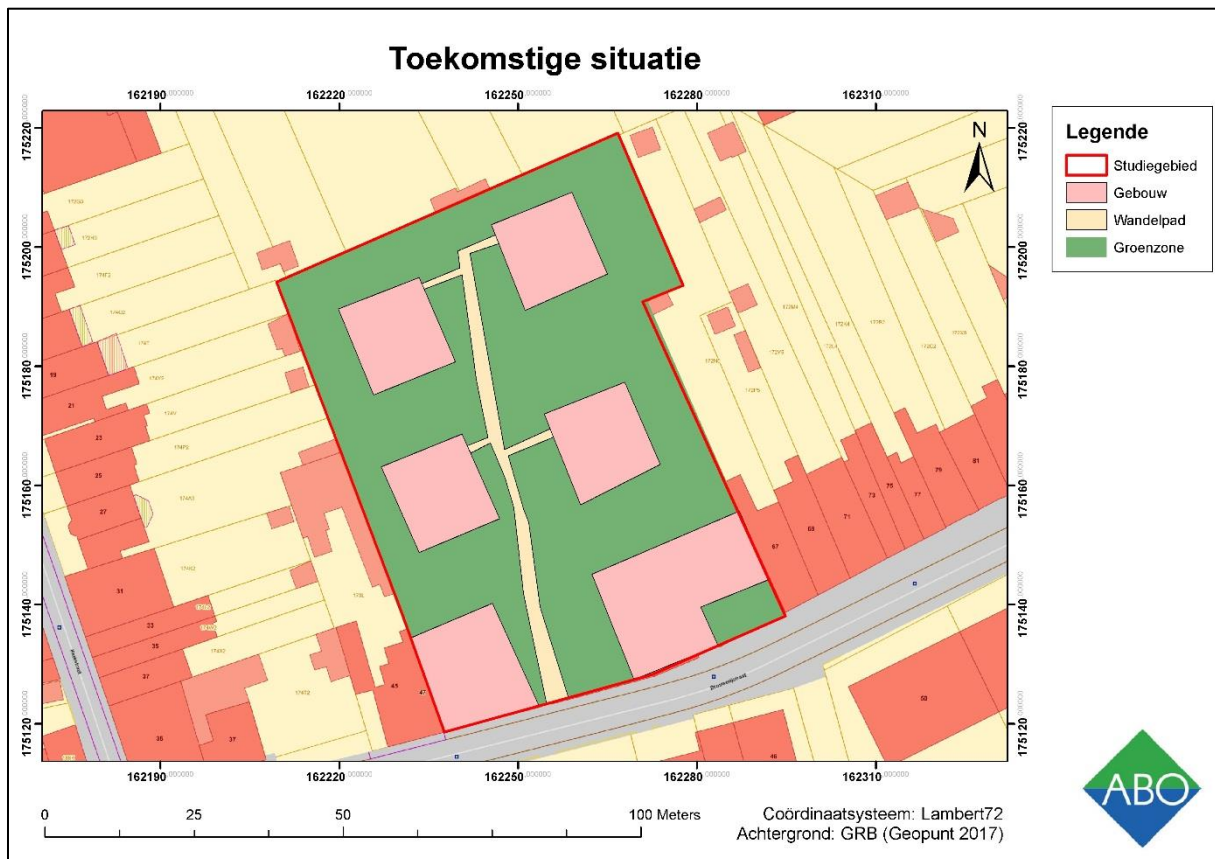
Het studiegebied bestaat momenteel uit enkele leegstaande woningen met aangrenzende tuinen en leegstaande werkplaatsen. De vier woningen aan de straatzijde (Brouwerijstraat 49-65) zijn voorzien van een kelder. De werkplaatsen in het noorden zijn niet voorzien van een kelder en zijn gefundeerd tot 2.5m diepte. Deze werkplaatsen werden vroeger gebruikt voor het reinigen van werkhandschoenen. De grond is nog niet volledig in eigendom van de opdrachtgever.

Figuur 4: Huidige situatie - Orthofotomozaïek (grootschalige winteropnamen, kleur 2013-2015) met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

Alle woningen en werkplaatsen zullen gesloopt worden, inclusief de kelders en funderingen. De totale oppervlakte van de bodemingrepen bedraagt 4.320m². Er wordt een nieuwbouwproject gepland met ondergrondse parkeerruimte. De maximale bodemingreep hiervoor is -3.1 à -3.3mMV. De gebouwen zullen gefundeerd worden op een plaatfundering. Daarnaast wordt ook een groenzone voorzien, waarbij de bodemingreep zich tot de teelaarde beperkt. Voor de aanleg van verharde wandelpaden wordt een bodemingreep van -0.6mMV voorzien.

Figuur 5: Toekomstige situatie gebaseerd op plannen van de opdrachtgever aangeduid op het GRB (Geopunt 2017)

Figuur 6: Situatieschets van de geplande werken (opdrachtgever 2017)

Figuur 7: Bouwplannen van het nieuwbouwproject (opdrachtgever 2017)

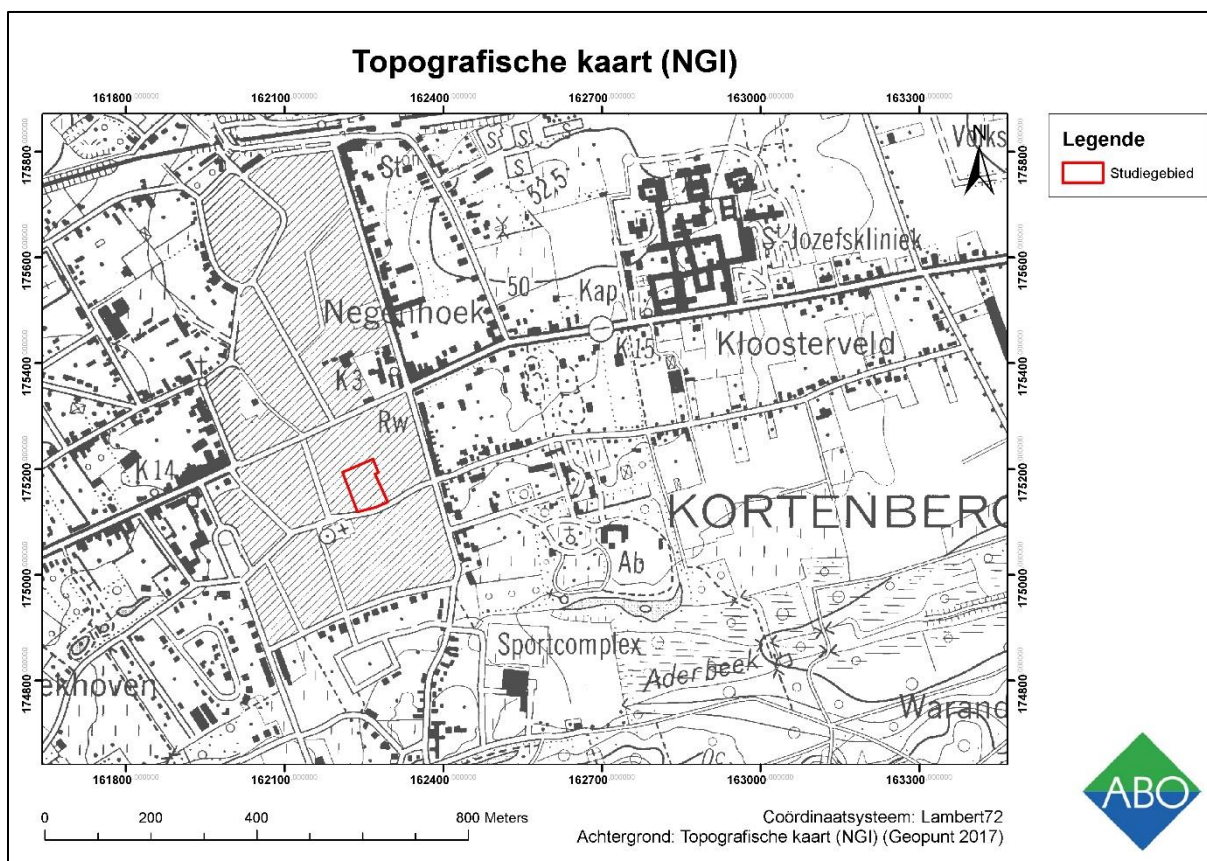

3 ASSESSMENTRAPPORT: LANDSCHAPPELIJKE ANALYSE

3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

3.1.1 TOPOGRAFIE

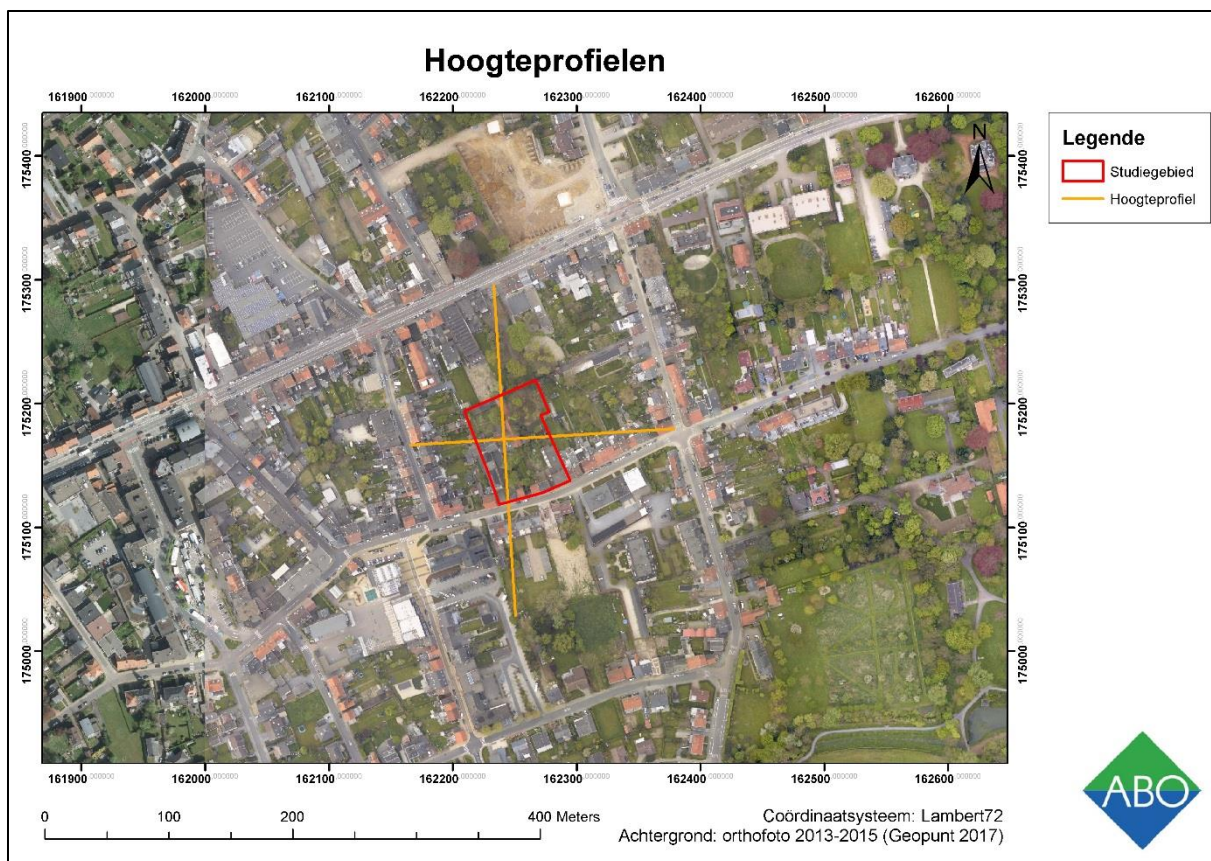
Het studiegebied is gelegen in Kortenberg (Vlaams-Brabant), ten zuiden van de spoorlijn Brussel-Leuven en ten noorden van de E40. De fusiegemeente bestaat uit de deelgemeentes Kortenberg (W), Erps-Kwerps (N), Everberg (ZO) en Meerbeek (O). De luchthaven van Zaventem bevindt zich op ca. 1.6km ten noordwesten van het studiegebied. Op de kaart van de traditionele landschappen wordt het gebied omschreven als het Land van Bertem-Kortenberg. Kortenberg bevindt zich in de overgangszone tussen de Brusselse verstedelijking in het westen en het meer agrarische landschap in het oosten. Op minder dan 500m ten oosten van het studiegebied is de abdij van Kortenberg gelegen met daaraan grenzend het Plantsoenbos waar de Abdijbeek door stroomt. Kortenberg is in een lokale depressie gelegen, nabij de Molenbeek die in het zuiden van de gemeente stroomt.

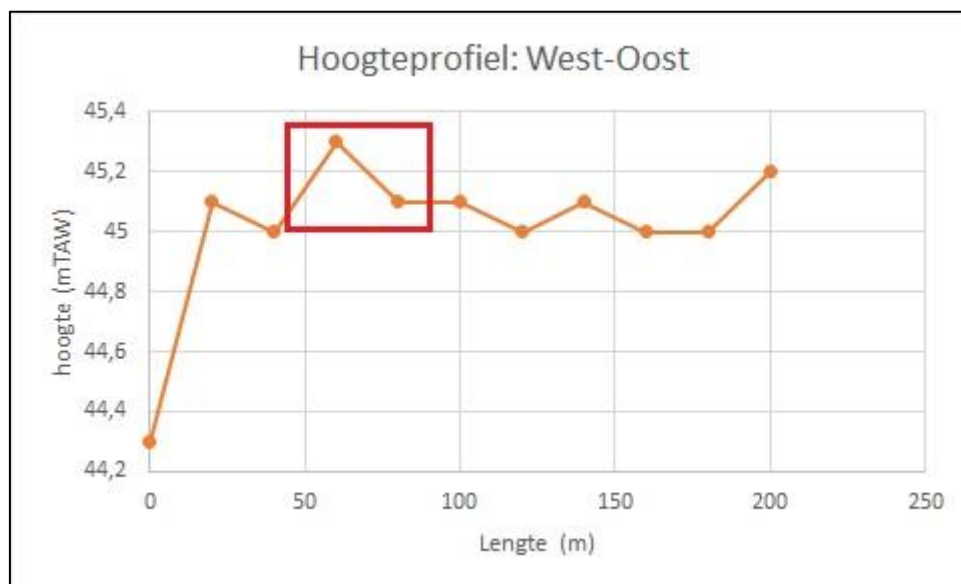
Figuur 8: Topografische kaarten met aanduiding van het studiegebied (Rood) (Bron: Geopunt 2017)

3.1.2 HOOGTEVERLOOP

Het studiegebied is net ten noorden van het Brabants Plateau in Midden-België gelegen op ca. 45mTAW. De helling waarop het studiegebied is gelegen, daalt naar het zuiden toe en ook in het westen is het gebied lager gelegen.

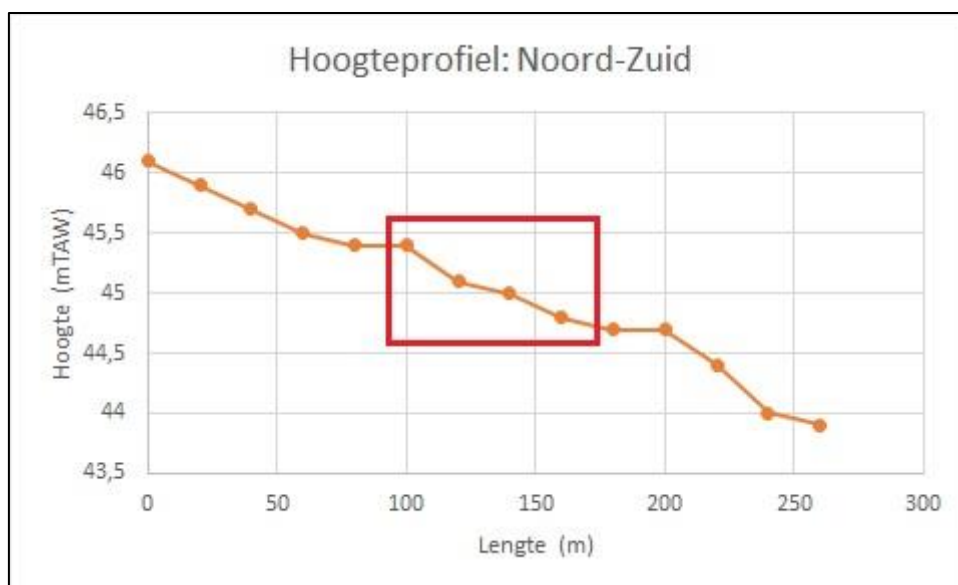

Figuur 9: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met hoogteprofiel van het studiegebied volgens een noord-zuid-as (rood) (bron: Geopunt 2017)

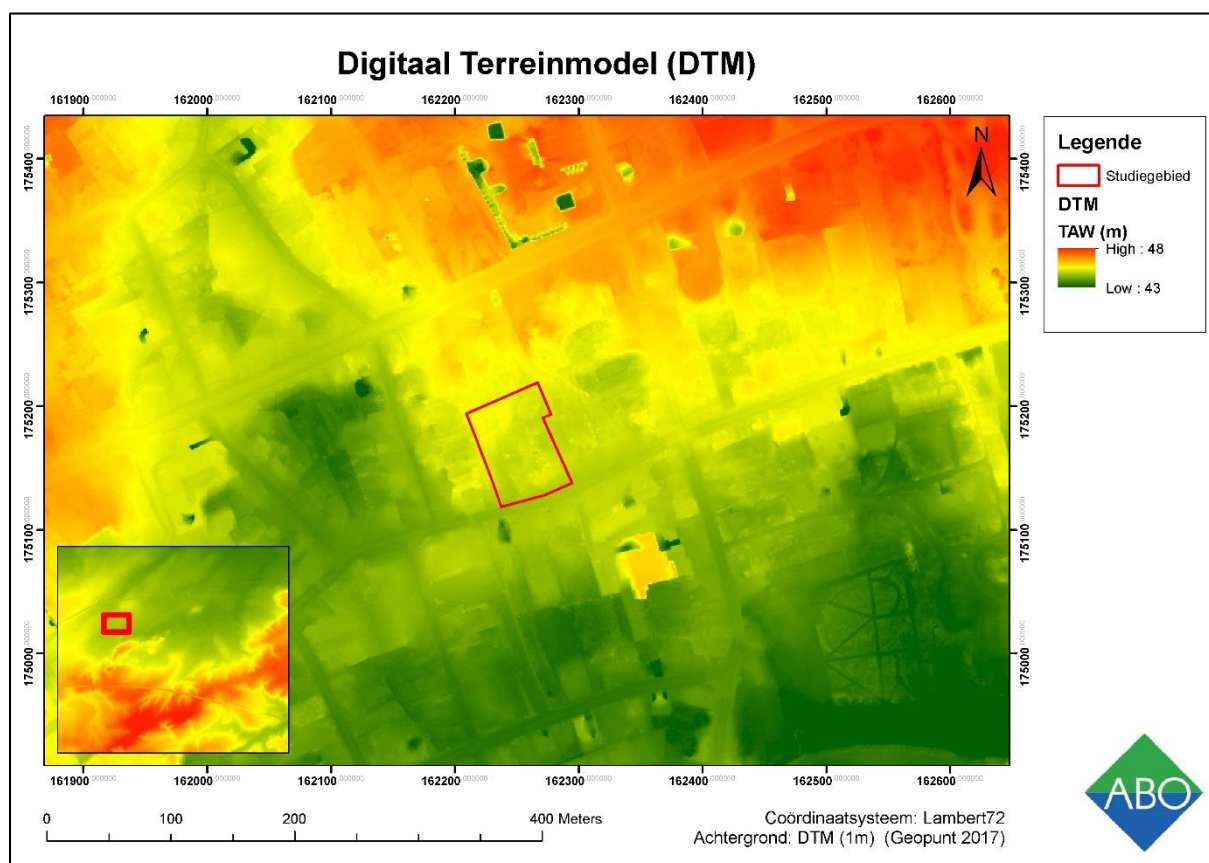

Figuur 10: Hoogteprofiel volgens een west-oost-as met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2017)

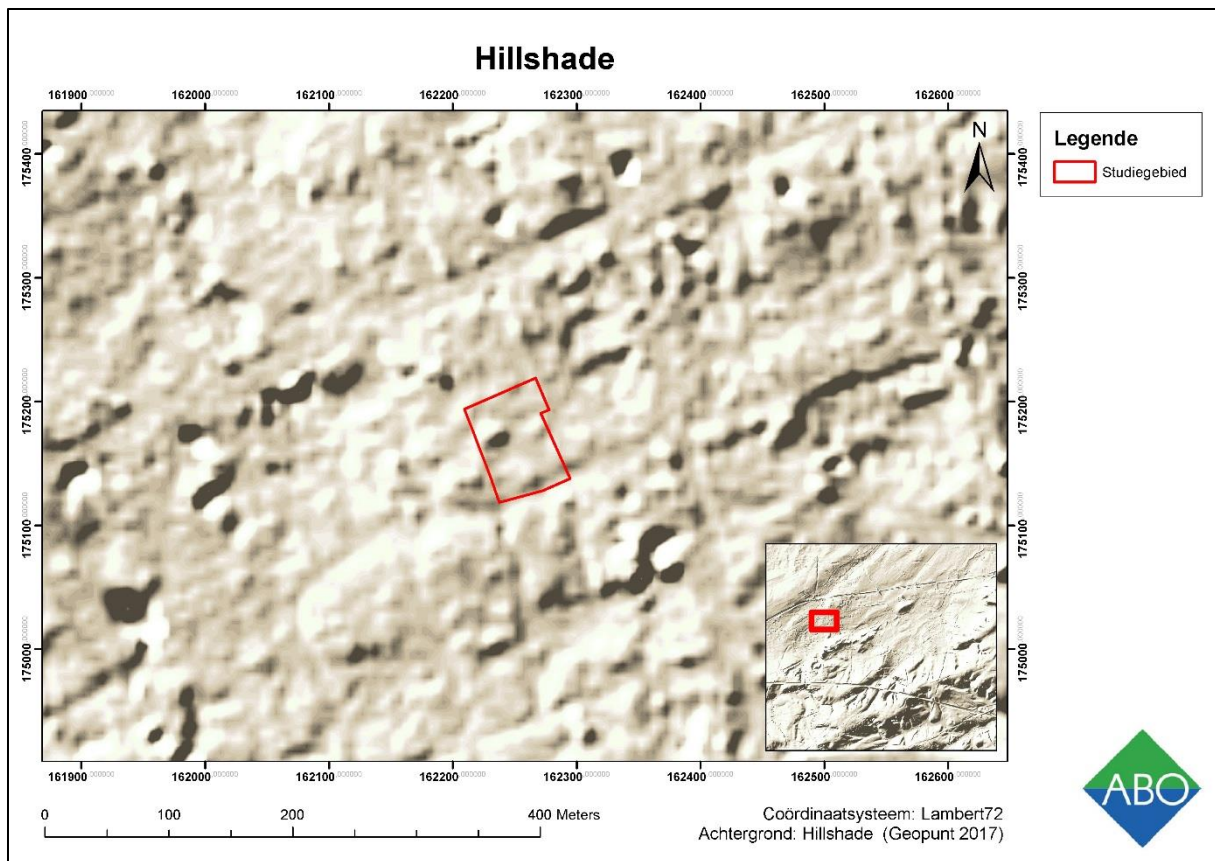

Figuur 11: Hoogteprofiel volgens een noord-zuid-as (Geopunt 2017)

Figuur 12: DTM (1m) met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)

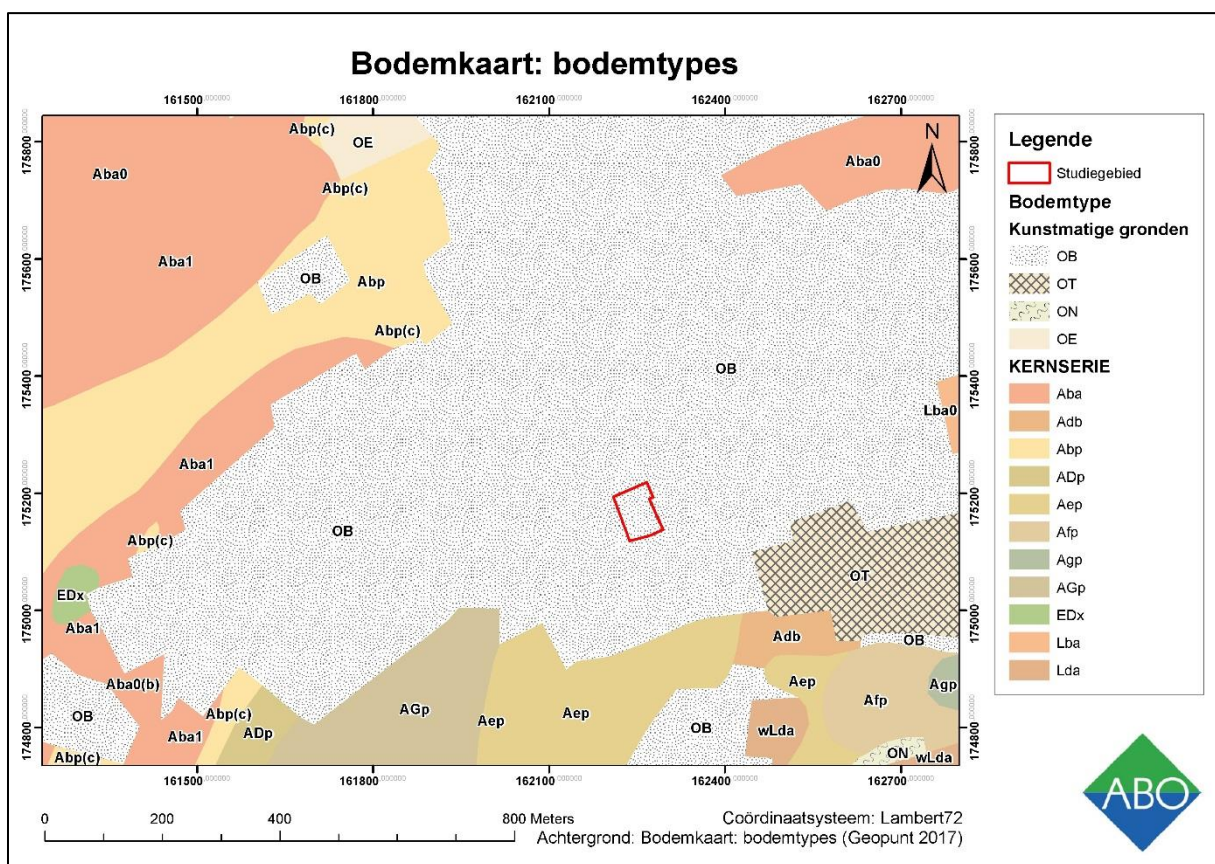

Figuur 13: Hillshade (afgeleid van DTM 1m) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017)

3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

3.2.1 BODEMKAARTEN

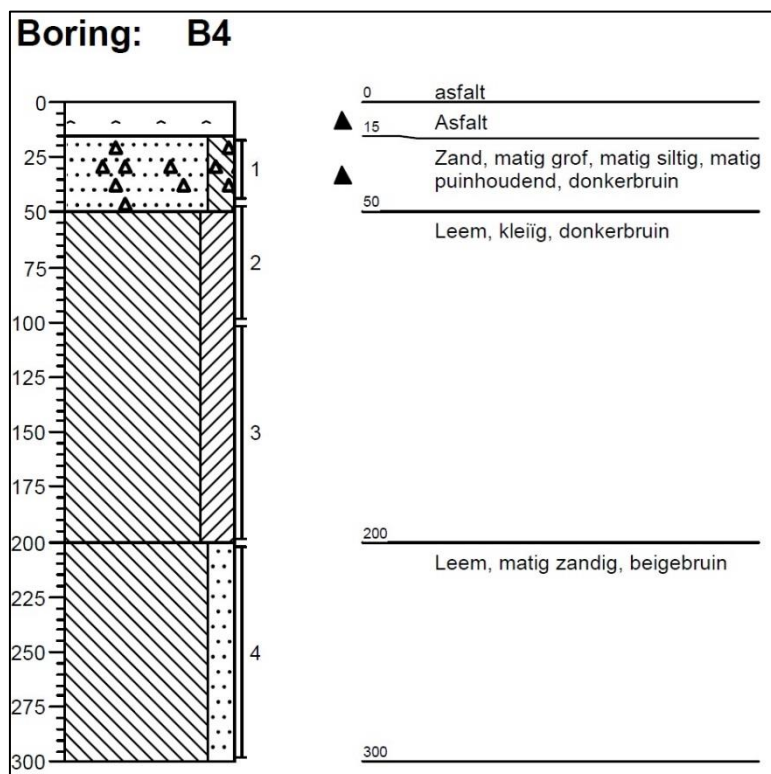
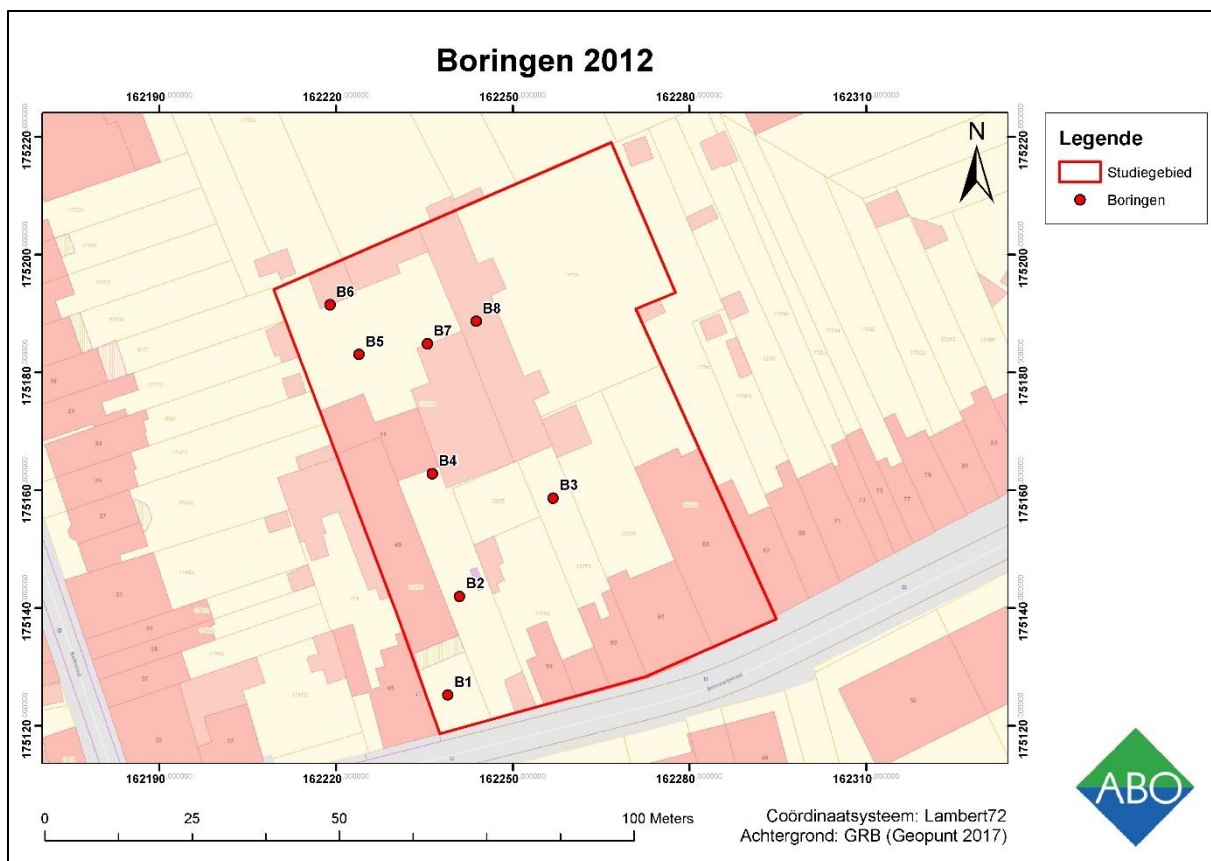
Het studiegebied is gelegen binnen een bebouwde zone (**OB**) waar het bodemarchief sterk veranderd is door menselijke ingrepen. Het is dus mogelijk dat de archeologische lagen reeds vernietigd zijn. Op grotere schaal bevindt Kortenberg zich in de Brabantse leemstreek. In de directe omgeving zijn er droge leembodems (**Abp; Aba**) in het noorden en natte (**ADp; Aep; Afp; AGp; Lda**) leembodems in het zuiden. De droge leembodems zijn hoger gelegen, terwijl de natte leembodems lager gelegen zijn. In 2012 werd een milieuhygiënisch onderzoek² uitgevoerd door ABO nv, waarbij aan de hand van boringen werd vastgesteld dat de toplaag (tot -0.3 à -0.5mMV) bestond uit siltig zand, met daaronder zandig leem tot op een diepte van -3mMV. Hieruit blijkt dat het bodemarchief onverstoord is en mogelijke archeologische resten dus bewaard kunnen zijn. Ten zuidoosten van het studiegebied – ter hoogte van de abdij van Kortenberg – is het terrein opgehoogd (**OT**).

Figuur 14: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:20.000) met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)

² Conformverklaring technisch verslag bij Grondbank vzw nr. 2004-12-205237 (ABO Ref. 12/13577).

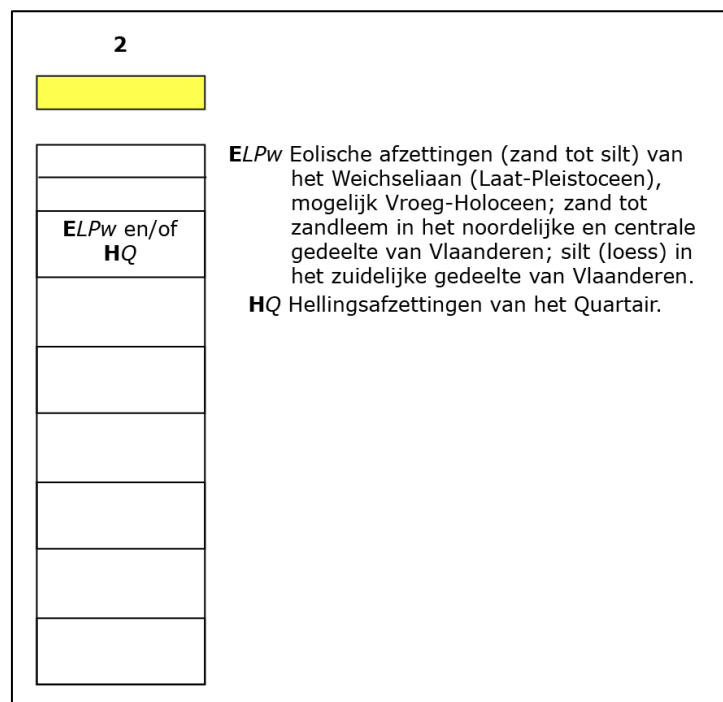

3.2.2 QUARTAIRGEOLOGISCHE KAART

Het Quartaire pakket is ca. 4m ter hoogte van het studiegebied en bestaat voornamelijk uit Brabantse leem dat tijdens het Weichseliaan werd afgezet door noordenwinden. Deze eolische leemafzettingen bedekken Midden-België als een leemmantel. Tijdens een eerste afzettingsperiode in het Weichseliaan (Hesbayaan) was het klimaat vochtig en koud. Hierdoor werd de leem herwerkt, met een afwisselende afzetting van leem en zand (Haspengouwse leem). Een tweede afzettingsperiode in het Weichseliaan vond plaats tijdens het Brabantiaan. Dit was een koude, maar droge periode met weinig neerslag. Hierdoor bleef de leem liggen waardoor het Brabantse leemdek werd gevormd. Tijdens het Subatlanticum werd deze leem deels ontkalkt.

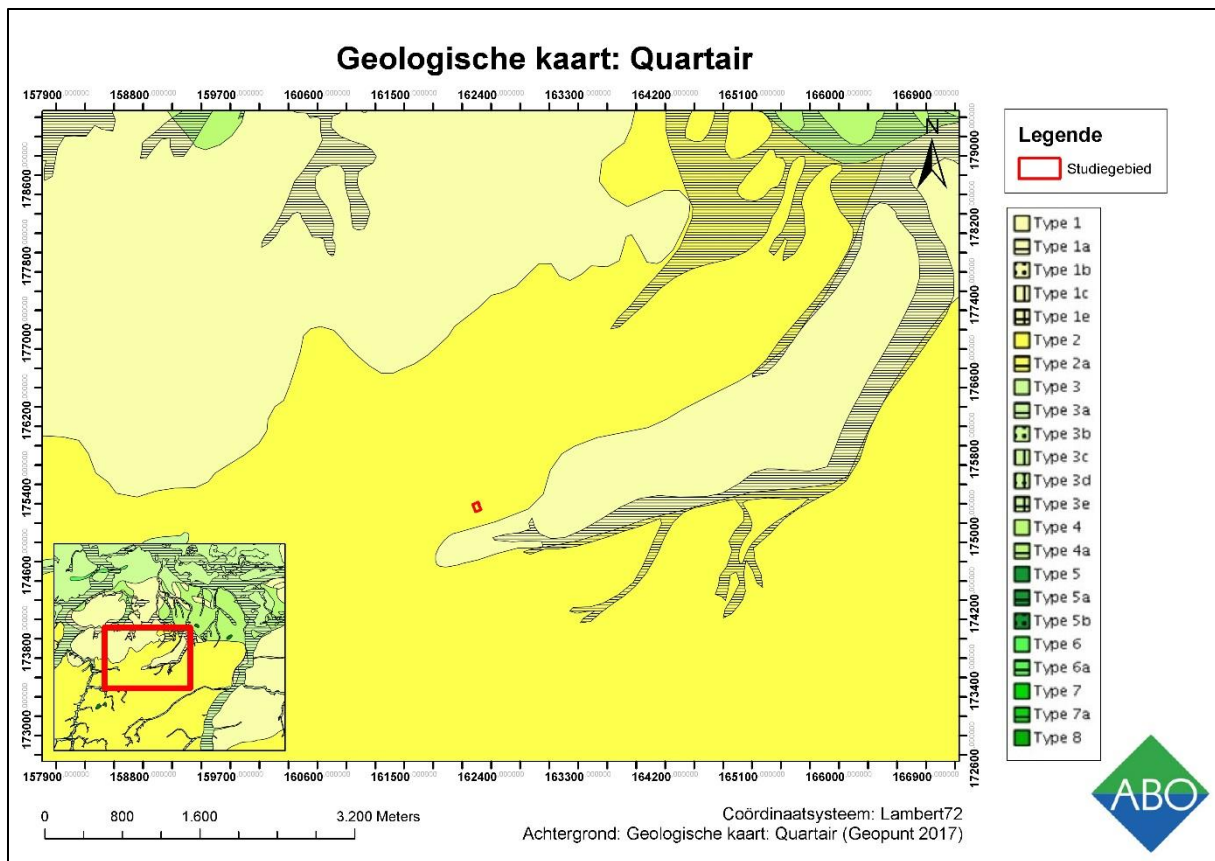
Tijdens het Holoceen steeg de temperatuur en ontstond een vochtig, gematigd klimaat met bronerosie, creep en oppervlakteafvoer als gevolg. De erosie werd verder ook versterkt door ontbossingen en leemontginning door de mens. Hierdoor ontstonden kleine depressies die opgevuld werden door afgespoelde leem (colluvium).

Het studiegebied ligt in een lager gelegen gebied ten noorden van het Brabants plateau, waar een dun pakket Brabantse leem kan verwacht worden bovenop een dik pakket Haspengouwse leem.

Figuur 17: Quartaairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (bron: Geopunt 2017)

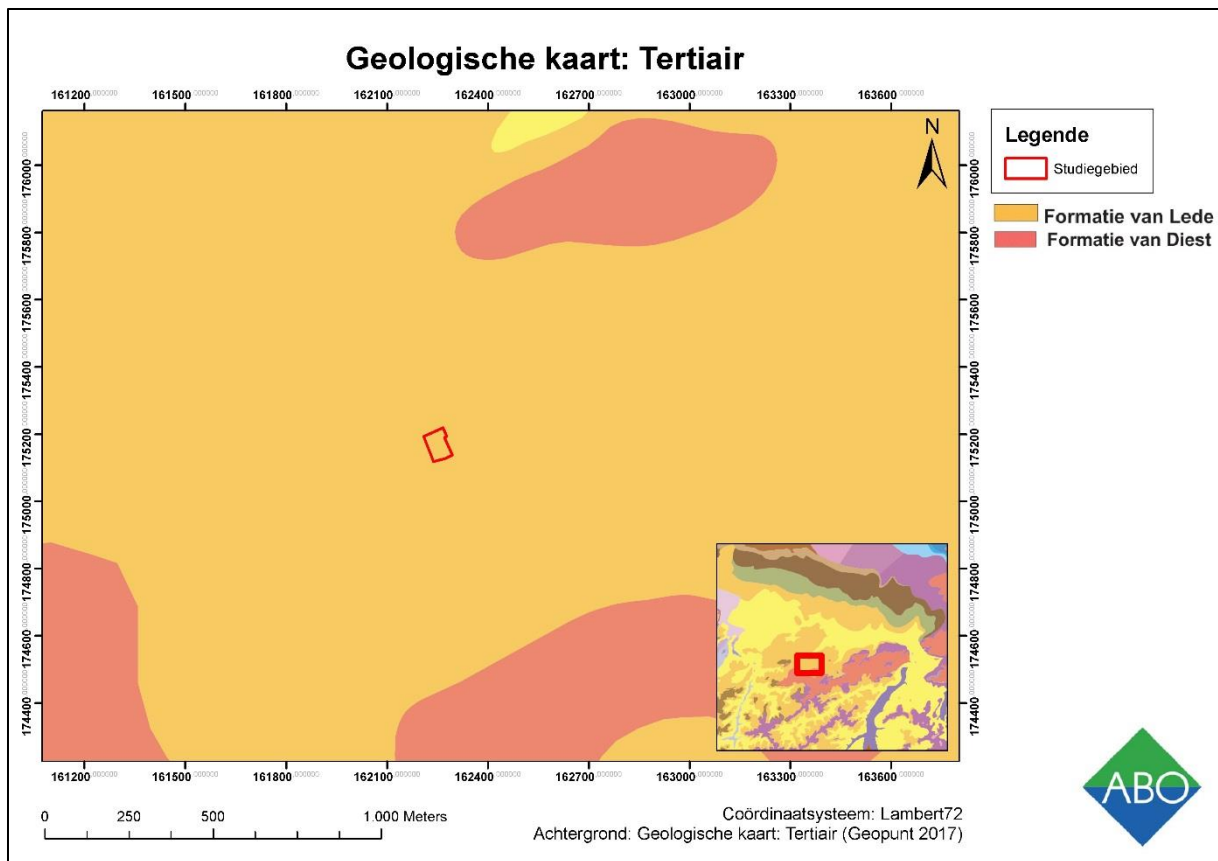

Figuur 18: Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:200000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017)

3.2.3 TERTIAIRGEOLOGISCHE KAART

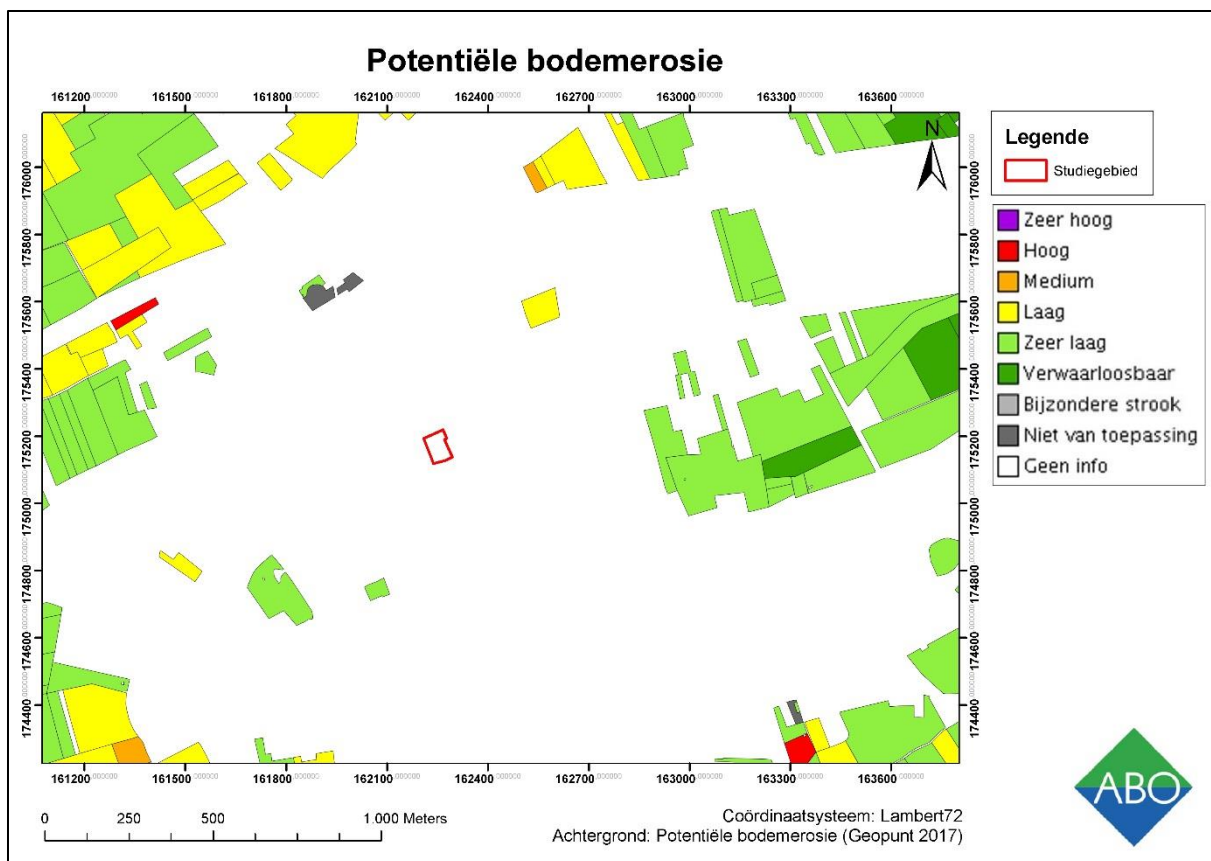
Het studiegebied is gelegen in de Formatie van Lede met enkele lokale ophogingen van de Formatie van Diest. Tijdens het Diestiaan vond een ophoging plaats van het terrein alsook een eustatische zeebeweging die de erosiebasis van de rivieren verlaagde. De ophoging tijdens het Diestiaan is nog steeds zichtbaar in het huidige landschap in de vorm van ijzerzandsteenbanken en Diestiaanheuveld.

Figuur 19: Gedigitaliseerde tertiairgeologische kaart (1:50000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)

3.2.4 BODEMEROSIEKAART

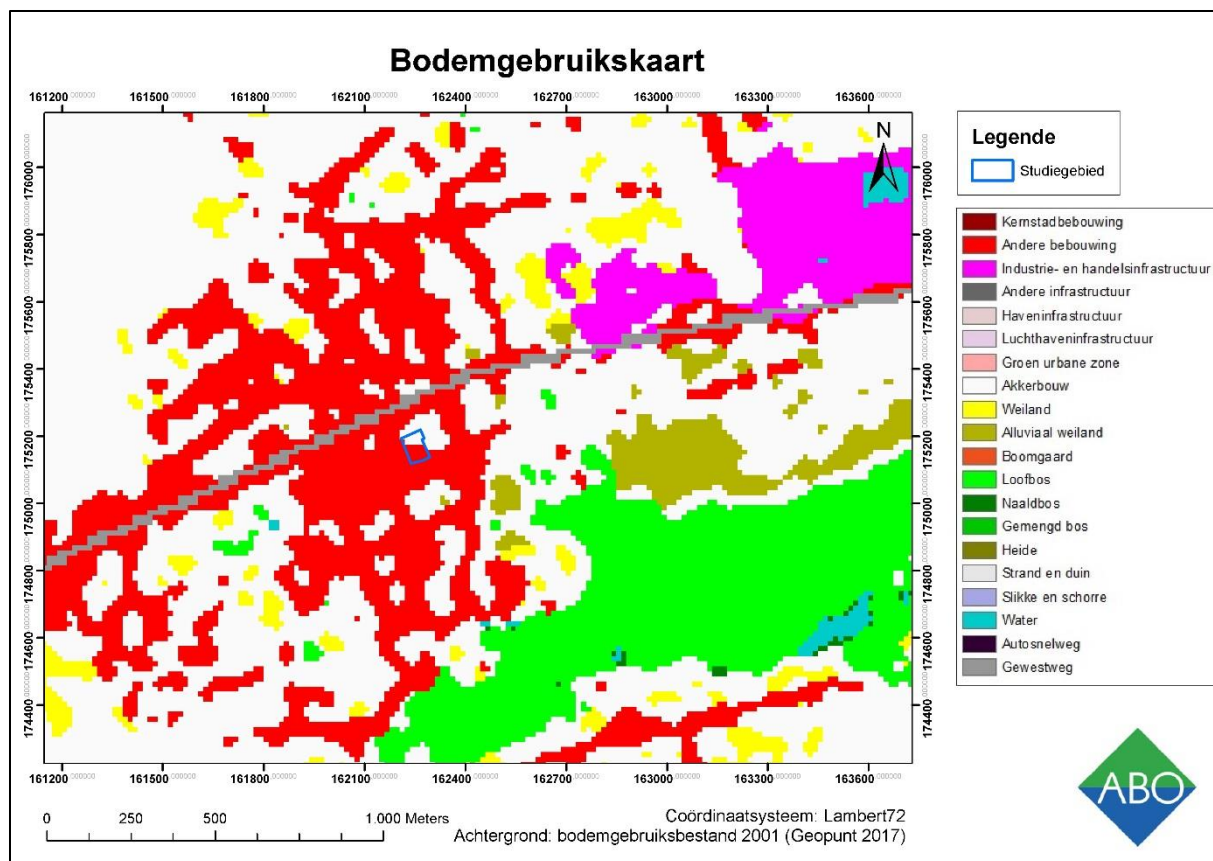
Er is geen informatie beschikbaar omtrent de bodemerosie ter hoogte van het studiegebied. De erosie in de nabije omgeving varieert echter tussen zeer lage en lage potentiële bodemerosie. Lokaal zijn er percelen met een matig tot hoge potentiële bodemerosie, maar slechts zeer sporadisch.

Figuur 20: Bodemerosiekaart op perceelsniveau met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017)

3.2.5 BODEMGEBRUIKSKAART

Het studiegebied bevindt zich in de bebouwde kern van Kortenbergh en deels akkerland. Het landschap wordt gekarakteriseerd door akkerland rondom de dorpskernen, hoewel er ook een industriezone gelegen is in Erps-Kwerps, ten noordoosten van het studiegebied en een loofbos (Plantsoenbos) ten zuidoosten van het studiegebied.

Figuur 21: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)

4 ASSESSMENTRAPPORT: ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Geraadpleegde bronnen hoofdstuk 3 met betrekking tot archeologische voorkennis	Toelichting
Inventarissen	
Inventaris Archeologische zone	Buiten archeologische zone
Landschapsatlas	Niet relevant
Inventaris Bouwkundig erfgoed	Relevant, cf. 4.1.1
Beschermde stads- en dorpsgezichten	Geen beschermde stadsgezichten (< 500m)
Centraal Archeologische Inventaris	Relevant, cf. 4.1.4
Inventaris Historische stadskern	Buiten historische stadskern
Inventaris gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (GGA)	Niet binnen GGA gelegen
Wereldoorlog relictten	Geen relictten in de buurt (< 1km)
Andere historisch/ archeologische relictten	Geen relictten in de buurt (< 1km)
Cartografische bronnen	
Frickxkaart (ca. 1745)	Niet relevant, niet gedetailleerd genoeg maar wel vermeld, cf. 4.2.1
Ferrariskaart (ca. 1771-1778)	Relevant, cf. 4.2.2
Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)	Relevant, cf. 4.2.3
Vandermaelen kaarten (1846- 1854)	Relevant, cf. 4.2.4
Popp kaarten (1842-1879)	Niet beschikbaar voor deze regio

Figuur 22: Tabel met geraadpleegde bronnen

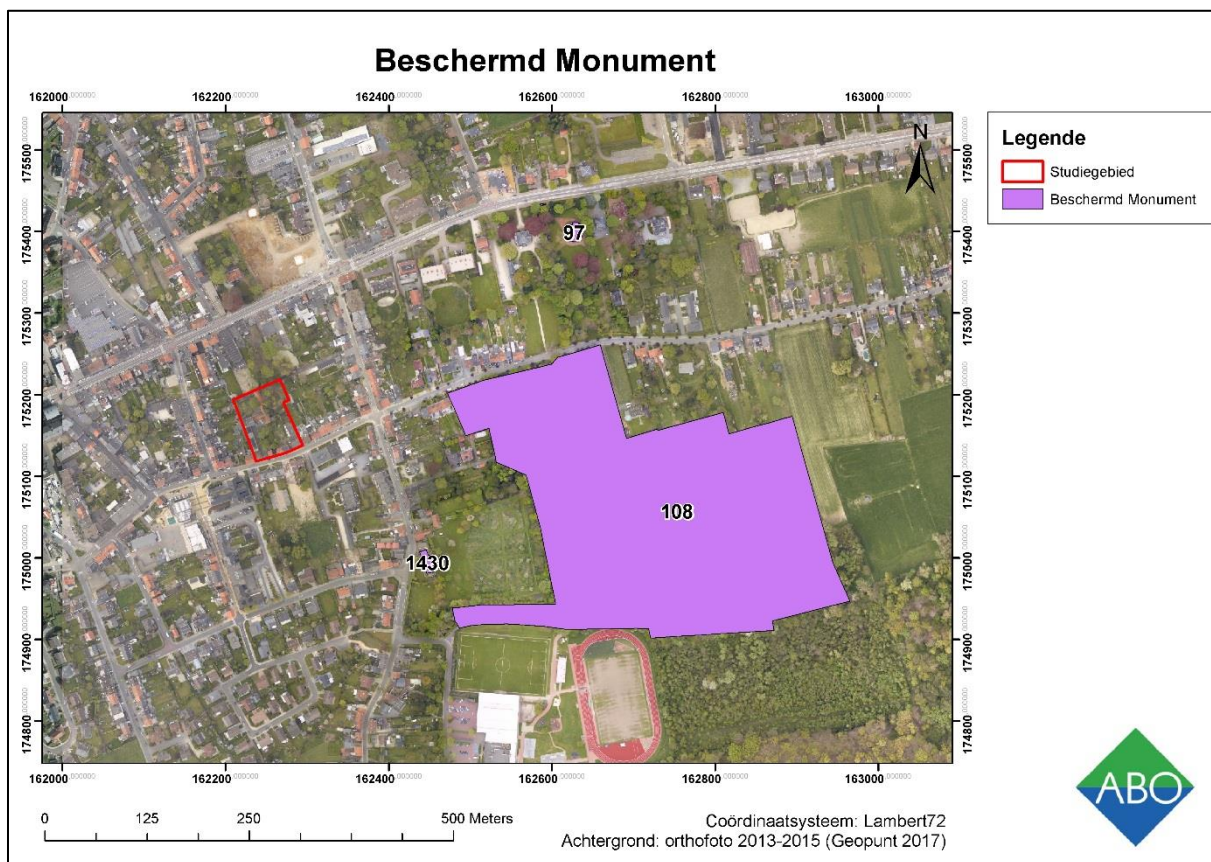
4.1.1 INVENTARIS BOUWKUNDIG ERFGOED

ID	Omschrijving	Datering
43352	Parochiekerk Sint-Amandus	17 ^{de} / 20 ^{ste} eeuw
43353	Onze-Lieve-Vrouwekapel	17 ^{de} eeuw
43354	Abdijsite van Kortenberg	Oorspronkelijk 13 ^{de} eeuw Huidig: 17-19 ^{de} eeuw
43355	Hoeve	17 ^{de} -18 ^{de} eeuw
43356	Zandstenen rondboogdeurtje	Eind 17 ^{de} – begin 18 ^{de} eeuw
43357	Pastorie	1634
200116	Villa Lurmann	1903

Figuur 24: Tabel met de locatie van het bouwkundig erfgoed in de regio (< 500m)

4.1.2 BESCHERMDE MONUMENTEN

Figuur 25: Beschermd monumenten binnen een straal van 500m

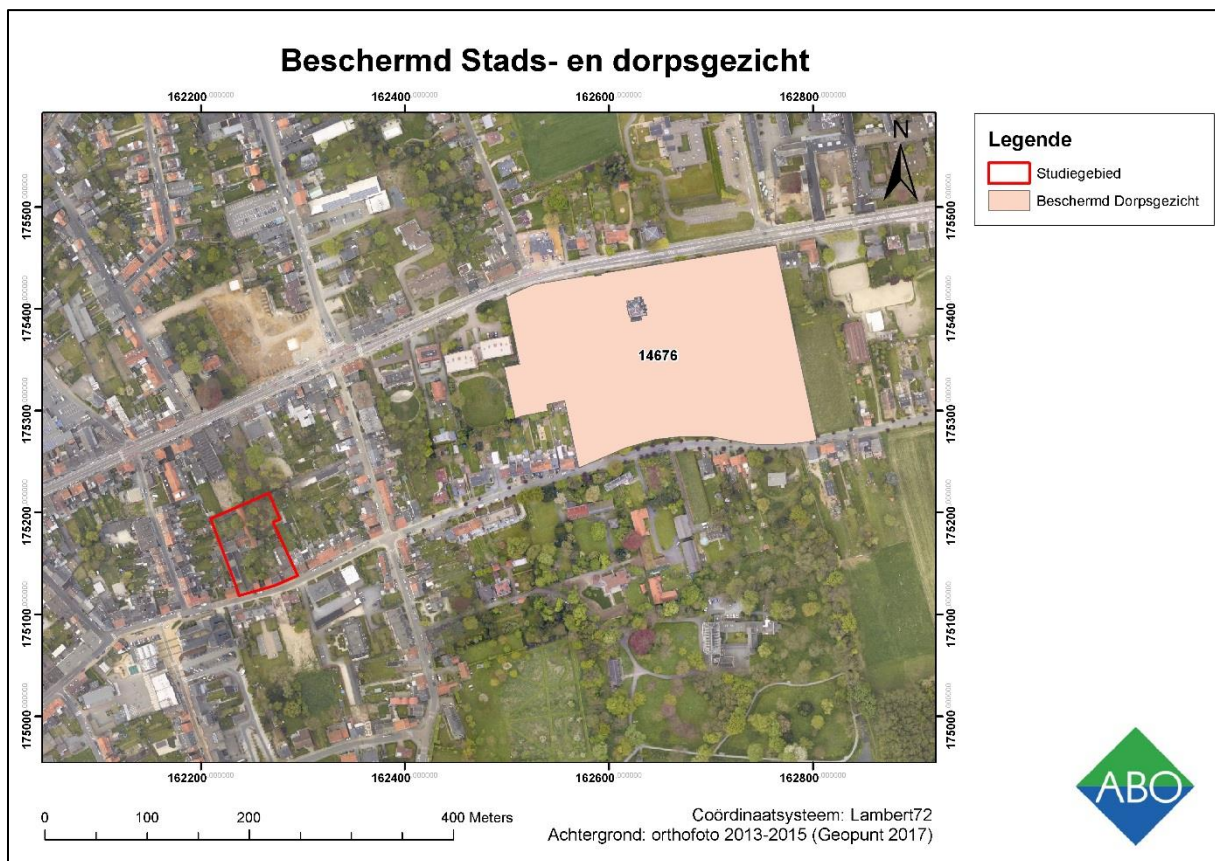
Alle beschermde monumenten werden reeds besproken bij het bouwkundig erfgoed (cf. 4.1.1).

ID	Omschrijving	Datering
108	Abdijsite van Kortenbergh	Oorspronkelijk 13 ^{de} eeuw Huidig: 17-19 ^{de} eeuw
1430	Pastorie	1634
200116	Villa Lurmann	1903

Figuur 26: Overzicht van de beschermde monumenten binnen een straal van 500m

4.1.3 BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

Figuur 27: Beschermd stadsgezichten binnen een straal van 500m

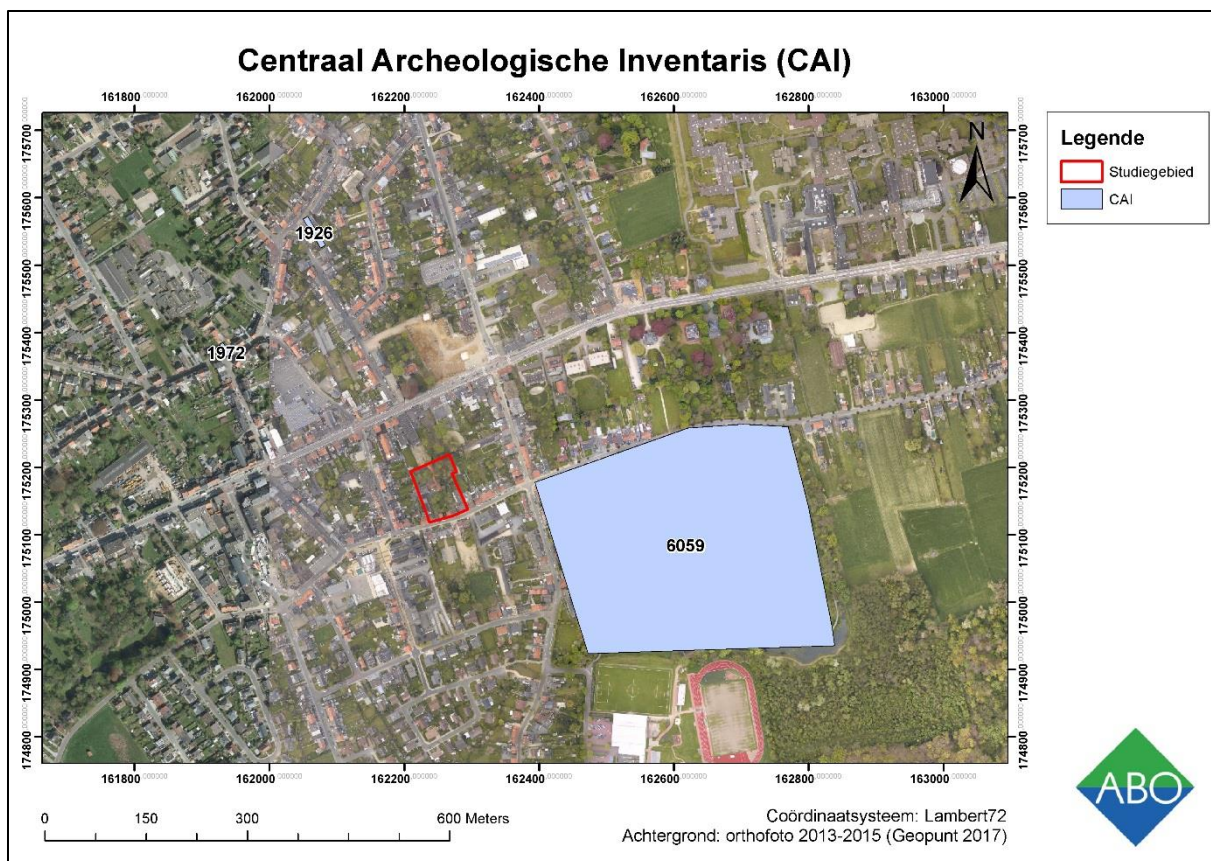
Ten noordoosten van het studiegebied bevindt zich een ensemble van villa's uit het einde van de 19de en begin van de 20ste eeuw. Eén van deze villa's is de villa Lurmann die werd opgenomen als bouwkundig erfgoed en beschermd is als monument.

ID	Omschrijving	Datering
14676	Ensemble van villa's	Eind 19 ^{de} – begin 20 ^{ste} eeuw

Figuur 28: Overzicht van de beschermde stads- en dorpsgezichten binnen een straal van 500m

4.1.4 CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)

De CAI-meldingen nabij het studiegebied zijn beperkt tot de abdij van Kortenbergh, een 17de-eeuwse kapel en een 18de-eeuwse muntschat. Het dient echter opgemerkt te worden dat er een hiaat is in het archeologisch onderzoek te Kortenbergh. De rijke geschiedenis van het dorp wordt uitgebreid beschreven in historische bronnen, maar archeologisch onderzoek is steeds uitgebleven. Bijgevolg is het archeologisch potentieel mogelijk hoger dan eerst zou aangenomen worden op basis van de CAI-meldingen.

Figuur 29: Alle CAI-meldingen binnen een straal van 500m

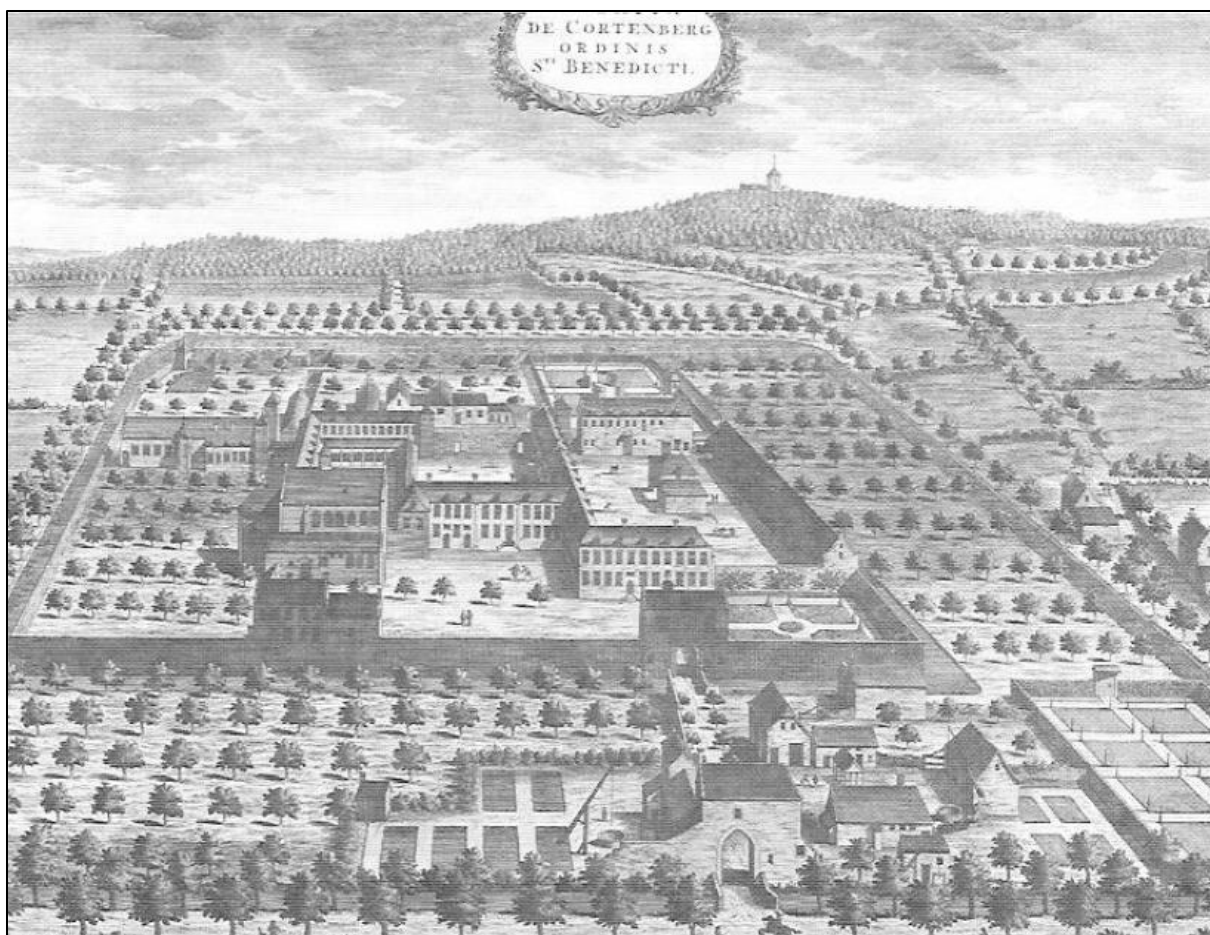
ID	Omschrijving	Datering
1926	Munten (losse vondst)	Oostenrijkse periode (18 ^{de} eeuw)
1972	Kapel	17 ^{de} eeuw
6059	Abdij van Kortenbergh	Late middeleeuwen

Figuur 30: Overzichtstabel CAI binnen een straal van 500m

○ ID 6059

De abdij van Kortenbergh was een voormalige Benedictijnenvrouwenabdij gesticht door Godfried I van Brabant in de 13de eeuw. De resten bestaan onder andere uit een gotische spitsboogpoort; een poortgebouw en een omheiningsmuur. Er werden wijzigingen aangebracht tussen de 18de en 19de eeuw. In 1095 werd echter al vermelding gemaakt van een vestiging van kluizenaressen op de Curtenbergh, die later omgevormd zou worden tot de abdij van Kortenbergh. In 1312 werd in deze abdij het Charter van Kortenbergh getekend door Hertog Jan II van Brabant. Dit document kan beschouwd worden als de eerste grondwet van Brabant.

Figuur 31: De abdij van Kortenberg weergegeven op de Sanderuskaart (ca. 1659)

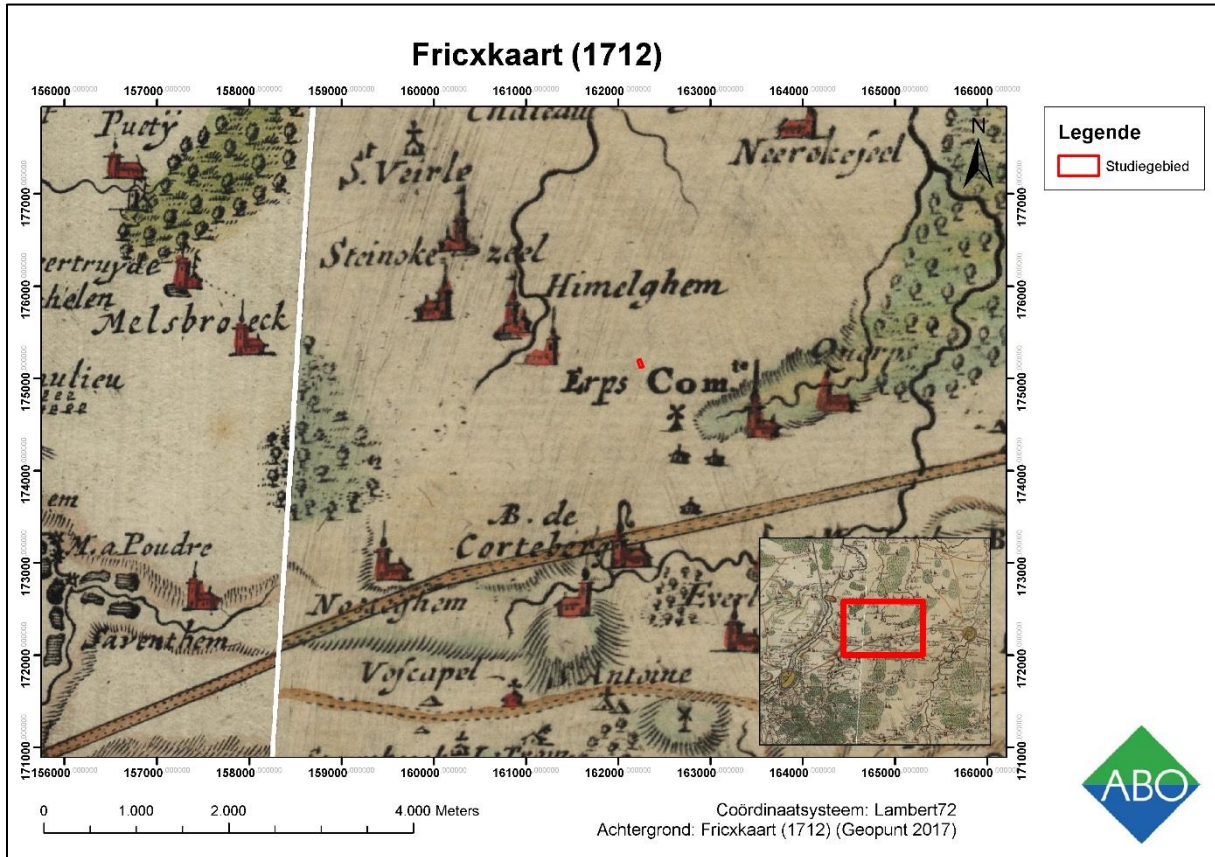
Figuur 32: De abdij van Kortenberg in de huidige situatie (Erfgoedhuis Kortenberg vzw, 2017).

4.2 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

4.2.1 FRICXKAART (CA. 1712)

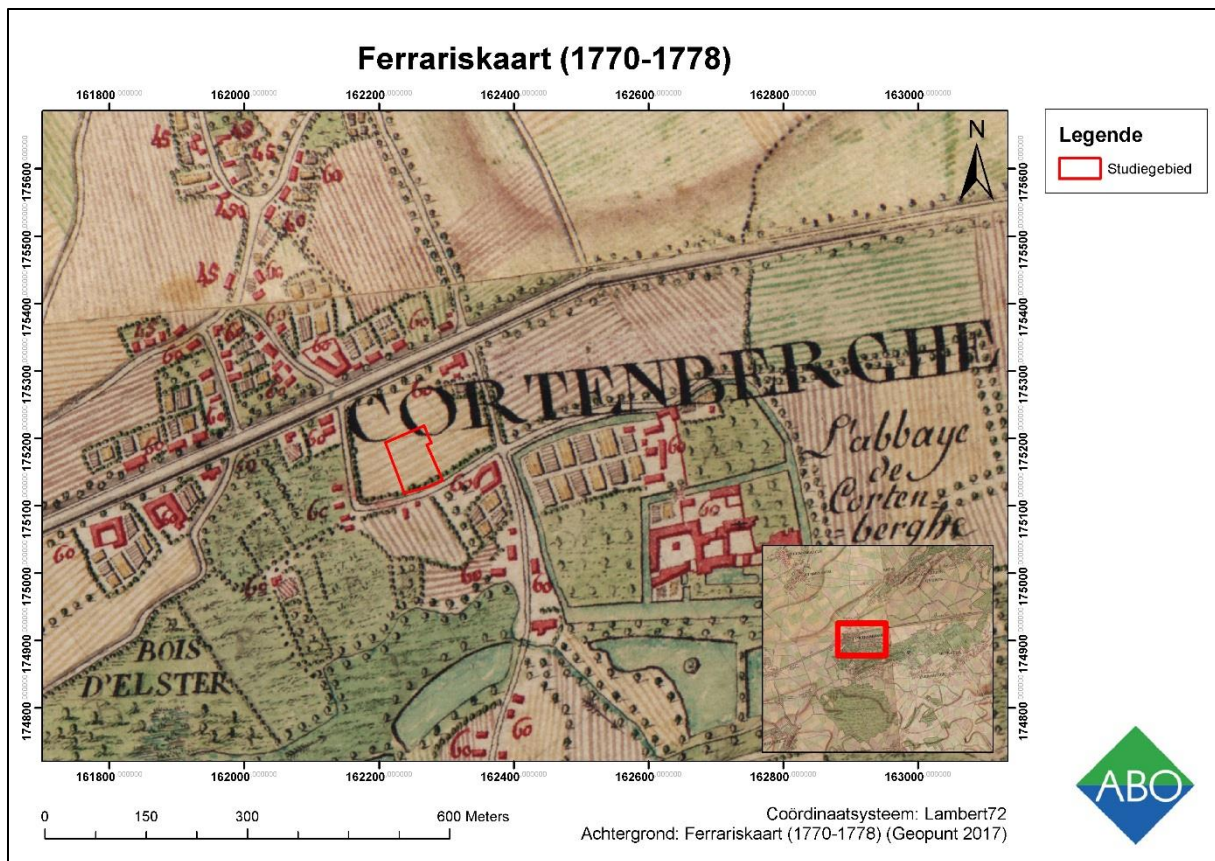
De abdij van Kortenberg is aangeduid op de Fricxkaart, net ten zuiden van de weg die tussen Brussel en Leuven loopt. Verder naar het zuiden toe zijn enkele hogere heuvels zichtbaar, met een kerk of molen erop. Wegens de beperkte graad van detail van de Fricxkaart is het niet mogelijk om een verdere analyse van deze kaart te maken.

Figuur 33: Fricxkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)

4.2.2 FERRARISKAART (CA. 1770- 1778)

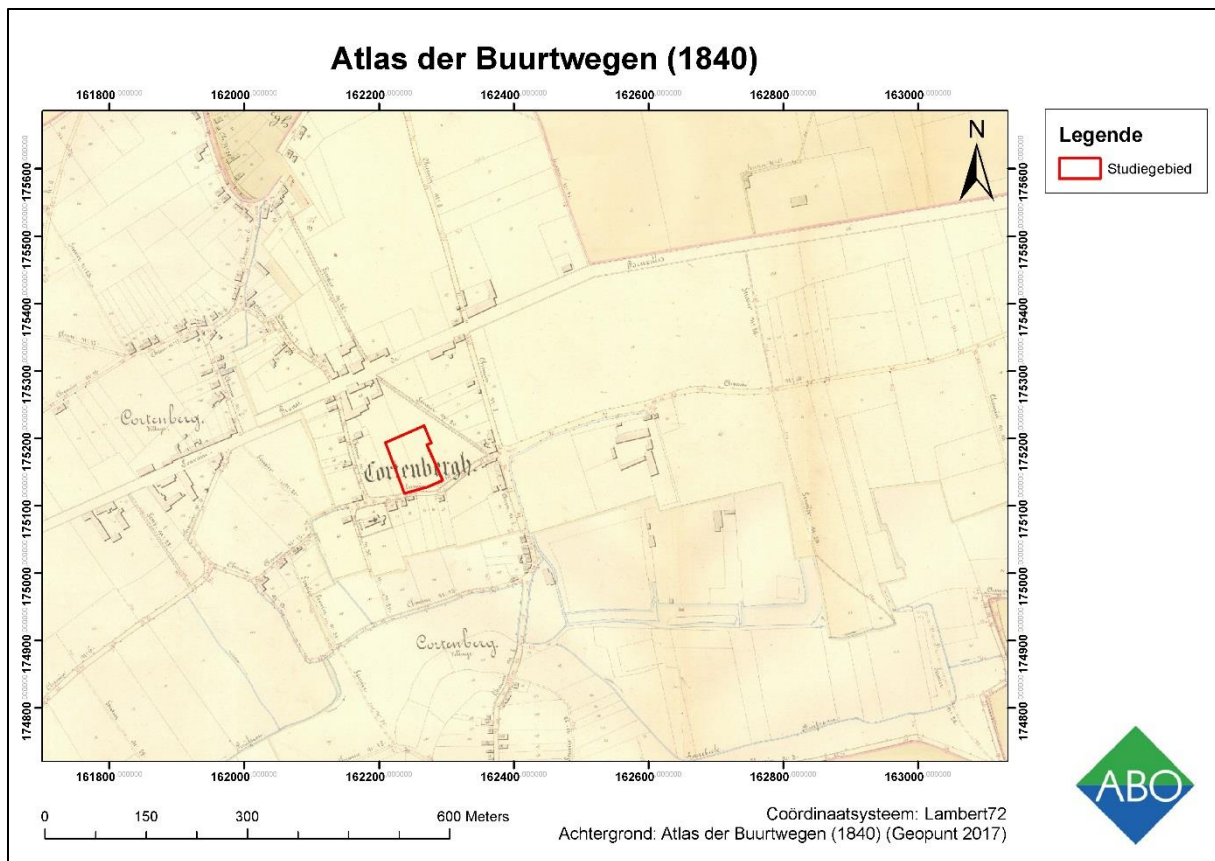
Op de Ferrariskaart is het studiegebied in gebruik als akkerland. Het tracé van de Brouwerijstraat is reeds gevormd. De bewoning ter hoogte van de dorpskern van Kortenbergh bestaat uit huizen met (moes)tuinen. De abdij van Kortenbergh bestaat uit een groot gebouwencomplex met veel bijgebouwen, (moes)tuinen en een grachtensysteem. Eén van deze grachten is de huidige Abdijsbeek. Het zuidelijke deel van Kortenbergh bestaat uit bosrijk gebied (*Bois d'Elster*) en het huidige Plantsoenbos binnen een anderzijds agrarisch landschap.

Figuur 32: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)

4.2.3 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1840)

De bebouwing neemt toe als we de Atlas der Buurtwegen vergelijken met Ferrariskaart, ook langsheen de Brouwerijstraat, zij het vooral de zuidelijke zijde. De pastoriekerk van Sint-Amandus is voor het eerst aangeduid ten zuidwesten van het studiegebied. De abdij van Kortenberg wordt niet expliciet vermeld. De Molenbeek is aangegeven met de naam *Wasbeek* en stemt overeen met het huidige tracé van de waterloop.

Figuur 33: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)

4.2.4 VANDERMAELENKAART (CA. 1846-1854)

De situatie op de Vandermaelenkaart is nagenoeg dezelfde als de situatie op de Atlas der Buurtwegen. De abdij wordt opnieuw bij naam vermeld en het zuidelijke deel is nog steeds in gebruik als weiland of bosgebied.

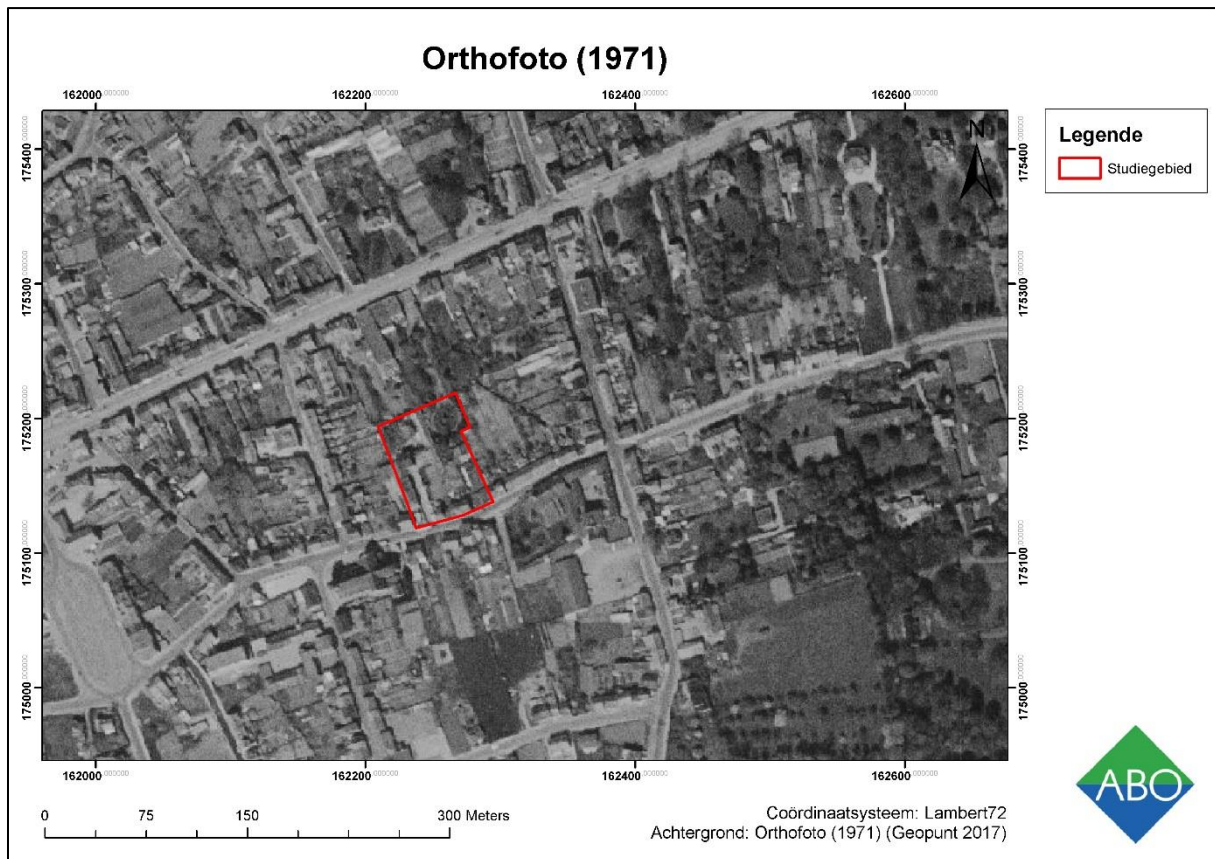

Figuur 34: Vandermaelenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)

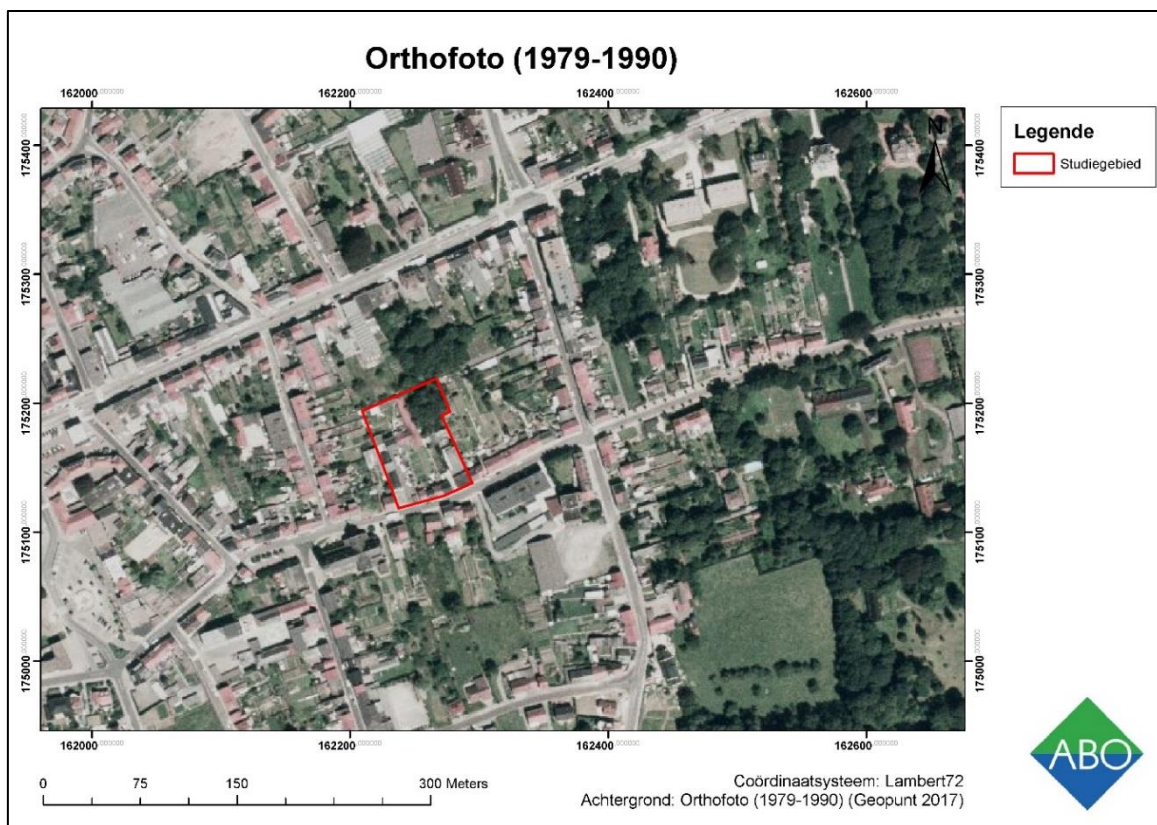

4.3 RECENTE LANDSCHAPSVERANDERINGEN

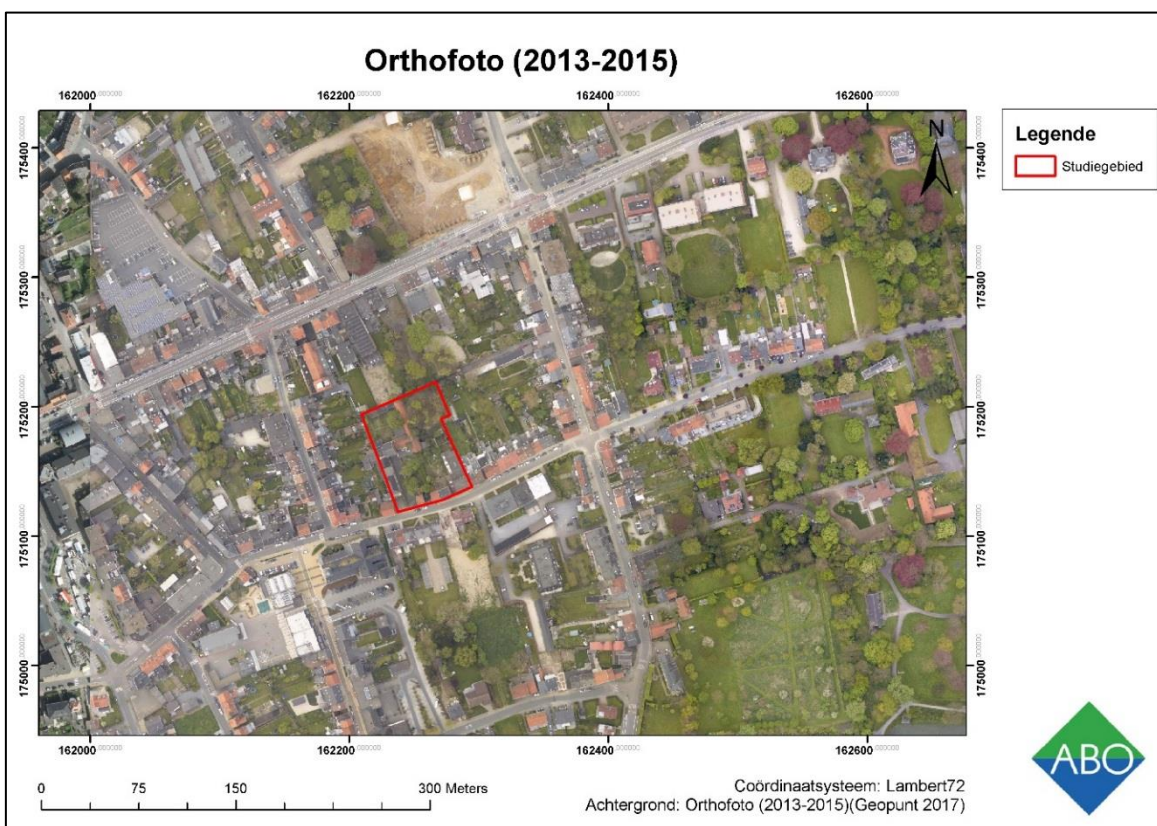
Tussen de Vandermaelenkaart en de eerste luchtfoto's is de bebouwing toegenomen en is nu ook het noordelijke deel van de Brouwerijstraat bebouwd. Deze huizen zijn vaak voorzien van achterliggende tuinen, zoals te zien is op het centrale deel van de orthofoto's. De situatie is onveranderd gebleven tussen 1971 en de huidige situatie.

Figuur 35: Orthofoto (1971-panchromatisch) met aanduiding van het studiegebied (rood) (Geopunt 2017)

Figuur 36: Orthofoto (1979-1990) met aanduiding van het studiegebied (rood) (Geopunt 2017)

Figuur 37: Orthofotomozaïek (grootschalige winteropnamen, kleur 2013-2015) met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)

5 BESLUIT

5.1 INTERPRETATIE EN DATERING

Op basis van een landschappelijke en archeologische analyse (hfst. 3 en 4) kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van eventuele archeologische vindplaatsen ter hoogte van het studiegebied.

Het studiegebied ligt op een lokale leemdepressie net ten noorden van het Brabants Plateau, nabij de Abdijbeek en Molenbeek. De nabijheid van rivieren was belangrijk tijdens het paleolithicum en mesolithicum vanwege de beschikbaarheid van drinkwater, biodiversiteit en grote voedselrijkdom. Desalniettemin zocht men in deze periode droge zandruggen om zich op te kunnen vestigen. Aangezien het studiegebied zich in een laag gelegen gebied bevindt, is het onwaarschijnlijk dat men zich hier zou vestigen. Waarschijnlijker lijkt dat men hogere en drogere plaatsen opzocht. Er zijn dan ook geen aanwijzingen voor prehistorische vondsten in de directe omgeving.

Vanaf het neolithicum wordt bodemvruchtbaarheid een bepalend criterium voor het oprichten van nederzettingen. Gronden die makkelijk bewerkbaar, goed gedraineerd en chemisch/fysisch vruchtbaar waren, werden eerst in cultuur genomen, daarna volgden armere gronden. De leemgronden ter hoogte van het studiegebied zijn relatief goed geschikt voor landbouw. Dit wordt bevestigd door cartografische bronnen uit de 18de eeuw en later. Er zijn echter geen aanwijzingen voor neolithische vondsten of sporen in de nabije omgeving. Op grotere afstand (> 1km) werden wel neolithische vondsten aangetroffen aan de Runderenberg, Villershof, Lelieboomgaarden en Lang Eersel.

In de wijde omgeving zijn er geen archeologische sporen en/of vondsten gekend uit de metaaltijden.

Het studiegebied ligt vlakbij het centrum van Kortenbergh, ten westen van de abdij van Kortenbergh. Deze abdij dateert uit de 13de eeuw en is nog steeds zichtbaar binnen het huidige landschap. Op basis van renovaties die hebben plaatsgevonden en het bouwkundige erfgoed dat nog bewaard is gebleven, kunnen we stellen dat Kortenbergh een bloeiperiode kende in de 17de-18de eeuw. Het studiegebied is echter steeds onbebouwd akkerland gebleven tot aan de eerste beschikbare luchtfoto's (vanaf 1971). Toch valt het niet uit te sluiten dat er archeologische resten kunnen aangetroffen worden ter hoogte van het studiegebied vanwege de ligging vlakbij het dorpscentrum en de abdij van Kortenbergh.

5.2 INSCHATTING POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING

Het potentieel tot kennisvermeerdering bestaat hier voornamelijk uit het aantreffen van sporen en/of structuren vanaf de 17de eeuw. Hierbij dient echter wel opgemerkt te worden dat hoewel Kortenbergh en de regio rondom de abdij historisch goed gekend zijn, dit niet het geval is op archeologisch vlak. De lage ligging en leembodems duiden erop dat het studiegebied geschikt was voor landbouw. Het is dus mogelijk dat oudere structuren zoals boerderijen van de abdij (tienden), zich op deze plaats bevonden. Het agrarische karakter wordt bevestigd door de cartografische bronnen. Zowel de cartografische bronnen als de inventarissen van het onroerende erfgoed, duiden erop dat Kortenbergh zich voornamelijk in de 17de eeuw ontwikkelde. Er kunnen echter ook oudere resten (vanaf de 11de eeuw) aangetroffen worden, die gerelateerd zijn aan de abdij van Kortenbergh. De nabijheid vlakbij het dorpscentrum alsook de ligging vlakbij de abdij duiden op een mogelijk archeologisch potentieel, ondanks dat het studiegebied vermoedelijk steeds in gebruik is geweest als akkerland tot na de 19de eeuw. Het potentieel tot kennisvermeerdering is dan ook matig.

5.3 SAMENVATTING

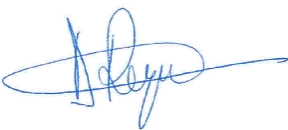
Deze archeologienota werd opgesteld door ABO NV naar aanleiding van een nieuwbouwproject aan de Brouwerijstraat. Ten eerste werd op basis van de beschikbare informatie nagegaan of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Ten tweede werd nagegaan hoe goed deze archeologische resten zijn bewaard en in hoeverre ze zijn bedreigd door de geplande bouwwerken. Ten derde werd nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is.

- 1) Uit het historisch, archeologisch, cartografisch en landschappelijk onderzoek (hfds. 3 en 4) blijkt dat het studiegebied gelegen is in een lokale leemdepressie, vlakbij de Abdijbeek en de Molenbeek in de nabije omgeving. Er zijn slechts weinig archeologische sporen of vondsten in de nabije omgeving, met uitzondering van de abdij van Kortenberg, ondanks de ligging van het studiegebied vlakbij het centrum van Kortenberg. Dit kan echter te wijten zijn aan een hiaat in het archeologisch onderzoek te Kortenberg. De naburige gemeenten zijn namelijk wel rijk aan archeologische sporen en structuren. De cartografische bronnen wijzen uit dat het studiegebied steeds in gebruik is geweest als akkerland en pas in een late fase – na de 19de eeuw – bebouwd is.
- 2) Uit een analyse van het huidige landschap blijkt dat het studiegebied deels verstoord is door de aanwezige bebouwing. Het studiegebied bevindt zich dan ook in een bebouwde zone, waar menselijke ingrepen het bodemarchief sterk hebben verstoord. De gebouwen ter hoogte van het studiegebied zijn dan ook voorzien van een kelder of hebben funderingen tot -2.5mMV. De geplande bouwwerken gaan echter dieper dan de reeds aanwezige verstoringen, waardoor mogelijke archeologische resten bedreigd worden. Op de locaties waar geen bebouwing aanwezig zijn werden boringen uitgevoerd die duiden op een onverstoorde bodem waarbij de mogelijke archeologische resten goed bewaard kunnen zijn.
- 3) Het potentieel tot kennisvermeerdering is matig. Er zijn indicaties dat het studiegebied steeds in gebruik is genomen als landbouwgebied tot na de 19de eeuw. Het kan echter niet worden uitgesloten dat het studiegebied een zeker archeologisch potentieel bevat vanwege de ligging vlakbij het dorpscentrum en de abdij van Kortenberg. Daarnaast is er zeker een potentieel tot kennisvermeerdering, gezien het geringe archeologische onderzoek dat in deze gemeente heeft plaatsgevonden, ondanks de rijke historie van de abdij van Kortenberg.

Op basis van bovenstaande argumenten kan niet worden uitgesloten dat er nog archeologische resten kunnen worden aangetroffen. Bijgevolg wordt een archeologisch vooronderzoek in uitgesteld traject, met ingreep in de bodem geadviseerd.

6 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Didier Reyns	Director		28 juni 2017
Patrick Hambach	Director		28 juni 2017
Toon Moeskops	Business Unit Manager		28 juni 2017
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		28 juni 2017

7 BIBLIOGRAFIE

7.1 LITERAIRE BRONNEN

Goossens E., Gullentops F., Vandenberghe N., 2007. Kaartblad 32: Leuven. Toelichtingen bij de quartairgeologische kaart van België – Vlaams gewest. Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie, Brussel.

CadGIS 2017: Kadasterkaarten [online], http://ccff-test1.minfin.be/cadgisweb/?local=nl_BE (geraadpleegd op 23 juni 2017).

Centrale Archeologische Inventaris: CAI 2017

DOV Vlaanderen Bodemverkenner 2016: Topografische kaarten [online], <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage> (geraadpleegd op 23 juni 2017)

Geopunt Vlaanderen 2017: Basiskaarten (Luchtfoto 2015, Stratenplan) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 23 juni 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Historische kaarten (Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 23 juni 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Bodem kaarten (Bodemtypes, Bodemgebruik, Bodemerosie, WRB Soil Units, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 23 juni 2017).

Inventaris bouwkundige Erfgoed: IBE 2017

Nationaal Geografisch Instituut (NGI): Topografische kaart (1:10.000), [Online],. www.ngi.be (geraadpleegd op 23 juni 2017).

Van Ranst E & Sys C., 2000, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Laboratorium voor bodemkunde, Universiteit Gent, Gent.

8 BIJLAGE

